

M E M E N T O

Kossuth Lajos szerepe a reformkorban

Kossuth halálának 110. évfordulójára emlékezve nem lehet ma nagyobb bizonyítékot felhozni arra a tényre, hogy a nagy ember nemcsak a maga korszakáé, hanem a jövő korszakáé is, mint azt, hogy a minap maga a Török Parlament elnöke személyesen mutatta be azt a török nyelven írt könyvet, amely Kossuth életéről és törökországi tevékenységéről szól.

Hajlamosak vagyunk Kossuth érdemeit a '48-as forradalomhoz, a szabadságharchoz és az emigrációs küzdelmeihez kötni, pedig az azt megelőző idők nehéz éveiben, még Metternich börtönét is megjárva, bátran cselekedett és hirdette az alig ötven éves francia polgári forradalom jelszavát: szabadság, egyenlőség, testvériség. Magatartásával, szónoklataival, írásaival Széchenyi, Wesselényi és Kölcsey mellett fiatalon a reformkor vezéregyéniségei közé emelkedik.

Közéleti tevékenységének kezdete az 1832. december 16-án ellenzéki újsággént elindított Országgyűlési Tudósításaival kezdődik, amelyeknek kézzel írott példányait jurátusokkal másoltatva juttatta el 346 alkalommal haladó szellemiségű nemesekhez, megyei vezetőkhez, kaszinókhoz. Ezeket a kézíratos újságokat felolvasták, másolták, és tovább terjesztették a reformszimpatizánusok. Ellenzékisége mellett töretlenül kiállt, s főleg a reformpárti Wesselényi, Kölcsey és a hozzájuk tartozók beszédeit közölte részletesebben, azonban kézíratos lapjában helyet kaptak Széchenyi beszédei is, annak ellenére, hogy Kossuthal ellentétben a mérsékelt vonalat és a Béccsel való egyezkedést tartotta helyesnek.

Kossuth az országgyűlés felfüggesztése után is, 1836-ban folytatta Pesten kézíratos újságját Törvényhatósági Tudósítások címmel. A kéthetente megjelenő harcos ellenzéki lap számaiban a megyék eseményeiről tájékoztatott az országgyűlés reformpárti barátai tudósításaira támaszkodva, de kiállt az üldözöttek mellett és az igazságtalanságok ellen is. A bécsi kormány Kossuth elhallgatására tett intézkedései nem jártak eredmén-

Tartozik és követel

SZABÓ KATALIN

A precíz kettős könyvelés az a tükör, amely könyörtelenül megmutatja a vállalkozás reális képét. Ennek ismerete évszázadok óta elengedhetetlen feltétele a hatékony vezetésnek.

- Miksa császár:** Szevasz, szevasz. Új empered van?
Fugger Jakab: A könyvelőm.
Miksa: Mi asz a fastag könyv itt?
Schwarz: A kettős könyvelés, felség.
Miksa: Nekem is kellene egy ilyen. Vannak benne képek?
Schwarz: Számok, felséges uram, számok.
Miksa: Ah számok, te hiszen asz unalmas!
Schwarz: Az művészet.
Miksa: És miféle művészi számok ezek?
Fugger: Az üzleteim.
Miksa: Aszokat mindig fölírta az ember.
Fugger: Most csak a pénzt írjuk fel... Most már csak a pénzt. Áruk, állatok, emberek mind tőkévé válnak, amelynek meg kell sokszorozódnia.
Miksa: Utyan kérlek, ez marhaság.
Fugger: Az emberiség legnagyobb felfedezése. Többé nem térít el bennünket mindenféle semmiség. Szentimentalizmus, tapintat bármely dolog vagy személy iránt. Csak a pénzt nézzük. És a pénznek meg kell sokszorozódnia.

A fenti sorok, amelyek Dieter Forte Luther Márton és Münzer Tamás avagy a könyvelés bevezetése című darabjából valók, arra utalnak, hogy még a hatalom olyan kvalitású technológusainak, mint Habsburg Miksa, sem sikerült megértenie igazán a főkönyv jelentőségét. Majd öt-száz évvel Miksa után Kelet-Európa politikusainak többsége – a császárhoz hasonlóan – krónikus és vészes „főkönyvidegenségben” szenved. Miközben minduntalan a gazdaságról beszélnek, emésztetlen és emészthetetlen műszavak özönét borítva a publikumra, csak homályos benyomásuk van mindarról, amire Fugger Jakab okítja Habsburg Miksát.

Nem lehet ezen csodálkozni, hiszen a gyakorló politikusok többsége olyan rendszerben nőtt fel, amelyben egy tollvonással meg lehetett változtatni a főkönyv számaikat, sőt – ha úgy hozta a sors – ki lehetett iktatni magát a főkönyvet is. Hogy kétszer kettő pontosan mennyi, az még a nyolcvanas években is elsősorban politikai kérdés volt. A helyzet ugyan azóta sokat változott, mégis Eötvös Józseffel együtt elmondhatjuk: „Életünk legszomorúbb oldala, hogy semmi sem marad, és semmi sem múlik el egészen.” Hol ellenzéki, hol kormánypárti olda-

nyel, mert hiába tiltották be a Tudósítások postai szállítását, a híveiből álló hálózata célba juttatta azokat. Hiábavaló volt a kormány minden kísérlete vagy a nádor eltiltása a lap szerkesztésétől, mert Kossuth még nagyobb erőbevetéssel és merészséggel folytatta a maga részéről „magánleveleknek” minősített tudósításait, a lap terjesztése nyomán a pesti és a megyei ellenzék sorai növekedtek. Ezek után a Bécsben történt döntés alapján 1937. május 5-én elhurcolják a budai katonai börtönbe, s a királyi tábla három évre letöltendő börtönre ítéli.

A börtön évei nem törték meg sem szándékaiiban, sem lendületében, mert 1940 tavaszán, röviddel szabadulása után, a Pesti Hírlap szerkesztőjeként híres vezércikkeivel folytatta törekvéseit, amelyekből nem hiányoztak a reformprogramnak a már a Tudósításokban felvetett legfontosabb kérdései, mint a közteherviselés, az örökvltságg kérdésé, a nemesi adómentesség eltörlése, jobbágyságg felszabadítása, utak, vasutak építése, magyar bank létesítése, vámvédelem, iparfejlesztés.

A bécsi kormány mindezt nem viselte el, és fondorlatos úton 1843-ban lemondásra kényszerítették Kossuthot a Pesti Hírlap szerkesztői munkájáról, és ezek után elhagyta a lapot azzal a szándékkal, hogy új lapot indít. Erre azonban nem kapott engedélyt, és kénytelen volt az Iparegyesület Hetilapnál folytatni publicisztikai tevékenységét. Ez a kéthetente megjelent gazdasági jellegű lap nyújtott teret Kossuthnak főleg a gazdasági kérdésekkel foglalkozó cikkei számára, de nem hiányoztak a reformtörekvéseket erősítő írásai sem, amelyeknek veszélyesebb változatai álnév alatt jelentek meg ebben vagy más lapokban. Az újságírás mellett gazdag közéleti tevékenységének eredménye, hogy a hazai ipar serkentésére megalapította az ipari Védegyletet, az ország nemzetközi áruforgalmának szélesítésére a Magyar Kereskedelmi Társaságot és a nagyipari vállalkozás serkentésére a Gyáralapító Társaságot. Ugyanakkor a politikai közéletben is meghatározó szerepet játszott főleg azzal, hogy írásaiban szót emel a cenzúra ellen, egy új magyar alkotmányt követel, részese az Ellenzéki Kör Tizenkét pontjának kidolgozásában. Kitört a forradalom, győzött a Kossuth vezette forradalmi irányzat, s ha el is vészett a magyar szabadságharc, mégis esélyt nyitott a polgári társadalom kialakulása számára.

Somai József

lon tör fel a vágy, hogy feltalálják a „főkönyv nélküli kapitalizmust”, s ha ez nem lehetséges, legalább előírják: miként működjen a tőke az Elbától keletre. Másként, mint ahogyan általában szokott: több érzéssel, több tapintattal, több megértéssel a dolgozók, a szakszervezeti aktivisták, a nyugdíjasok, a munkanélküliek, és – végül, de egyáltalán nem utolsósorban – a politikusok iránt. Nyugdíjazásra rég megért közéleti férfiuok egy szűzlány ártatlanságával csodálkoznak rá újra és újra Fugger igazságára: „Ejha! Hát a pénz nem is azért jön hozzánk, hogy boldogságot hozzon nekünk?! Csak nem azért, hogy megsokszorozódjen?! Elképesztő, hogy a tőke nem a munkahelyeket akarja megőrizni, sokkal inkább a nyereségességét! Ki hinné, hogy a világvállalat nagmoguljának édes mindegy, hogy megmarad-e ez vagy az a nagy hagyományú iparág, vagy sem, hogy a befektetése révén, ágyút állít elő vagy vaját, Vergiliust ad ki vagy kemény pornót, fő hogy menjen a bolt! Ki hinné, hogy a pénz – ha már elég nagy rakás – politikai befolyást akar szerezni! Csak nem?! Ha már fenn vagyunk a politikai uborkafán, lehet hogy utóbb valaki még pimaszul fölibénk tolja magát? Előfordulhat, hogy még Fugger impertinenciáján is túl fog tenni, miközben – ha nem is egészen ugyanezekkel a szavakkal – szemünkbe vágja: „Fenség, Ha én azzal megyek a tőzsdére, hogy Ön fizetéképtelen, akkor a kölcsönpiac az Ön számára meghalt... – „A császárral beszél.” – „Az adóssommal beszélek. Ön azért felséges úr, mert én megfizetem. Azt az izét, amit a fején kegyeskedik hordani én vásároltam meg önnek.”

A ferences rendi barát találmánya

Amióta az 1445-ben született Luca de Burgo Sancti Sepolcro Pacioli ferencesrendi barát, Bartholomeo fia, X. Leó pápa „közgazdász” megtalálta a kettős könyvvitelt, a főkönyv – nevéhez illően – mindig is kettős arcot mutatott. Egyrészt a haladás, az emberi ráció, a gondos számvetés és rendszeres gazdasági gondolkodás eszköze és szimbóluma volt, amelyet Werner Sombart teljes joggal helyezett egy sorba Galilei és Newton felfedezéseivel. Másrészt ugyanabból a könyvből a hideg számítás lehelete, a pénzszerzés paranoiája, kőszívű könyörtelensége csapott ki. A főkönyvbe sosem róttak együtt érző sorokat, a mérlegkészítő nem ismer szájalmat, csak számokat. Pacioli találmánya előtt ugyanakkor – és ez a dolog vonzó oldala – minden teljesítmény egyforma megítélés alá esik, mert mind kifejezhető pénzben. Ami nem fejezhető ki pénzben, az nem tehető egyenlővé, az különböző. Mi más mérhetné össze és hozhatná közös nevezőre a szívűtétet a szívűlappal, ha nem a pénz! A pénz nem ismer sőgorságot, komaságot. Ha azt akarom, hogy a főkönyvben álló számok kövérebbek legyenek mint tegnap, nem imbecillis keresztfiamat állítom a cég élére, hanem egy alkalmas embert. S ha mégis erősebb a vér szava, mint a könyvelőé? Sebai, a korcs rokon úgyis hamar kihull az üzleti élet rostáján, s helyreáll a természetes rend. A főkönyvben nincs protekció, nincs maszatolás, nincs összevisszabeszélés. A főkönyvben a kétszer kettő mindig négy, még akkor is, ha ügyes könyvelők – „kifelé” – minden további nélkül képesek azt ötre duzzasztani vagy háromra apasztani. Ha a mérleg veszteségbe for-

dul, késelem nélkül megszólalnak a főkönyv titkos hangjai. A versenyben csak az áll meg, akit nem térít el „mindenféle semmisség”. „Szentimentalizmus, tapintat bármely dolog vagy személy iránt.” – ahogyan a darabbeli Fugger mondta. A főkönyv kegyetlen logikája rákényszerít bennünket, hogy minden teketória nélkül szakítsunk azokkal az üzletekkel és emberekkel – bármily szép emlékek fűznek is hozzájuk – amelyek, illetve akik nem hoznak többé pénzt. Ha a főkönyv sugallataira hallgatunk, nem rekedünk meg érzelegve egyetlen iparnál, csak azért, mert az apánk és nagyapánk is azt csinálta. Szép a felmenők iránti tisztelet, de még szebbek a nagy, kerek, pozitív számok. A főkönyv hajszol bele bennünket abba, hogy – odahagyva velünk született lustaságunkat és konzervativizmusunkat – új dolgokat eszeljünk ki, új helyeket fedezzünk fel, új termékeket dobjunk piacra.

Pacioli találmánya nélkül valószínűleg még mindig földbe vájt kunyhókban, bűzös sikátorokban vagy – a legjobbat feltételezve – huzatos, komor várakban élnénk, rövid, veszélyes és kegyetlen életet. Unatkozó lángelmék már időszámításunk előtt száz évvel feltalálták a gőzgépet, de csak a főkönyv volt képes rábírnival az embereket arra, hogy tömegesen használják azt. Az ókorban mindössze egy templomajtot nyitottak és csuktak gőzzel Alexandriában. Hasonló a helyzet a vízimalommal és a technika számos más csodájával. Ahhoz, hogy a technológus fejében megfogadjon az idea, hogy a vízi malom erejét nemcsak gabonaőrlésre, hanem márvány vágására is fel lehet használni, hogy létrejöhessenek és szétpermeteződhessenek a generikus – azaz minden területen használható – technológiák, ahhoz előbb fel kellett fogni, hogy a gabona nemcsak különbözik a márványtól, hanem egyenlő is vele. Meghatározott mennyisége ugyanannyi pénzt ér. Ha a pénz iránti olthatatlan éhség nem hajtotta volna a hajósokat Amerikába, többségünk még mindig gabonakásán és füveken nőne fel. Mindaz a fejlődés azonban, amelynek az áldásaira már oda sem figyelünk, hisz annyira természetesek, elképzelhetetlen kettős könyvelés nélkül. Ahogyan Bernhard Bellinger dicséri feltalálóját: „Pacioli jelentősége abban állt, hogy a kereskedő a privat háztartást különválasztotta gazdasági üzemétől, s az utóbbit könyvelési tekintetben önállósította. E folyamat eredménye volt a tőkés vállalat.” Ahol a racionális kalkuláció nem tudta önállósítani magát a családtól, az érzelmektől, a rokonságtól, a kasztoktól, az előítéletektől, a tradícióktól, konvencióktól, ahol nem alakultak ki tőkés vállalkozások, ahol nem gondoltak minden pillanatban a haszonra, ott a fejlődés megrekedt. Ellenpélda nincs. Ha ugyanis mindegy, hogy mi mibe kerül, s a pénz – ha van is – nem

számít, semmi sem ösztönzi a termelőket változtatásra, ésszerűsítésre. Walter Eucken a kettős könyvvitel bevezetése elmulasztásának tudja be például a Hanza-városok hanyatlását. Itt Közép- és Kelet-Európában azonban egyáltalán nem kell Walter Euckenhez fordulni ahhoz, hogy képet alkothassunk arról, hova vezet, ha gazdálkodásunkból kiiktatjuk a rációt, ha nem számolunk, nem mérünk, csak várunk. De ha számolunk, mérünk és főkönyvet vezetünk, az sem csupa áldás. A főkönyvnek ugyanis – mint tudjuk – két oldala van. A főkönyv előtt nem áll meg semmi, ami nem hoz pénzt vagy ami pénzben kifejezhetetlen. Mit ér a zseniális elmélet, a szívhez szóló vers, a 21. századba mutató találmány, ha nem lehet eladni! Fugger vastag könyve előtt nincs becsülete annak, aki lassú, álmodozó, könyörületes vagy elnéző. A főkönyv kegyetlen. Akár a tükör. Kedvtelve nézegetjük magunkat benne, ha húszévesek vagyunk, de szörnyű igazságokat vág a szemünkbe, ha hasznavehetetlenné váltunk, s nem kellünk senkinek. A főkönyv nem Biblia, amely megnyugvást hoz, a főkönyv az „Elégedetlenség könyve”, amely arra ítél bennünket, hogy sohase szálljunk ki a mókuserékből.

Senki sem követelhet örökké

Sokan szeretnék persze nálunk is – és nem csak a politikusok – a kapitalizmus eredményeit és áldásait, kínjai és kegyetlensége nélkül. Szeretnék, ha rohamléptekben vágatna a technika, de mégsem rúgnák ki azt, akit e technika feleslegessé tesz. Csakhogy Pacioli találmányának – nem győzzük hangsúlyozni – két oldala van: tartozik és követel. Ha nem rúgnák ki azt, aki feleslegessé válik, soha nem fejlődne a technika. Szeretnék, ha nem kellene az embereknek házuktól, hazájuktól ezer mérföldekre vetve új életet kezdeni. De ha az emberek nem kezdenének új életet, akkor megmaradna a régi. Szeretnék, ha nem lennének közöttünk egyenlők és még egyenlőbbek, de ordítva kapálózunk, ha épp a mi vállalatunktól, szektorunktól, intézményunktől vonják meg a kiváltságokat, támogatásokat. Szeretnék, ha nem lenne sógorság és komaság, s csak a teljesítmény számítana, de azt is szeretnék, ha munkahelyünkön tekintetbe vennék, hogy most rossz passzban vagyunk, mert elhagytak bennünket, beteg a gyerekünk vagy csak egyszerűen elégünk lett mindenből. Szeretnék, ha hibátlan árut kapnánk az üzletben, és ezenkívül még körül is ugrálnának bennünket, de a páciensünk a kórházban vagy diákunk az iskolában nehogy már azt képzelje, hogy ugráltathat bennünket. Szeretnék, ha szombat délután is nyitva lenne az OTP, de szombat délután senki se zaklathatna minket otthon munkahelyi problémákkal, mert ugye

magánélete is van az embernek. Szeretnénk, ha a pénzünkért azt kapnánk, ami jár, de mások csak ne lobogtassák az orrunk előtt a pénzünket, mert mi jobban tudjuk, mi kell a kedves vevőnek, kliensnek s a tanulónak.

Csakhogya ezt a skizofréniát a kettős könyvelés nem tűri el, mert kettős ugyan, de nem ezért. Zsenialitása éppen abban van, hogy a főkönyvben a kettő egy, elválaszthatatlanul összetartozik. A fehérnek Pacioli könyvében egyensúlyba kell kerülnie a feketével, a szépnek a rúttal, a plussznak a mínuszszal. Reformközgazdászaink – s ez jól kimutatható a 60-as, 70-es, sőt 80-as években született írásokban – a kapitalizmus árnyoldalairól semmit sem akartak tudni! Sikertől is nekik jó alaposan félrevezetni a közvéleményt, amely most sértődötten konstatálja: A kapitalizmus bizony nem fenéig tejfel. Egy percre sem feledkeztünk el arról a mellékesnek aligha nevezhető körülményről, hogy a szép új világban a piaci szereplők célja nem önmagában az emberek boldogítása. Ahogyan Eric Hobsbawm írja: „Gyakran indulnak ki abból a feltevésből, hogy a vállalkozás célja az innováció, ez azonban nem így van: a cél a haszon.” Ha innoválni kell, hogy profitot érjenek el, akkor a vállalkozók innoválnak, ha termelni muszáj, akkor termelnek, ha beruházni, akkor beruháznak, de ha megússzák mindezek helyett egy tetszetős monopóliummal vagy egy jogászilag jól körülbástyázott kartellel, s anélkül jutnak több jövedelemhez, hogy a kisujjukat a vízbe mártanák, akkor nem termelnek, nem innoválnak, sőt átmenetileg felfüggesztik az emberiség boldogítását is. Ahogyan a darabbeli Fugger mondja Miksa unokájának, Károlynak, akinek birodalmában soha nem nyugodott le a nap. „A monopóliumot kívánom. Pillanatnyilag nem jut más eszembe. De talán nem ártana elvileg tisztázni. Tehát: Monopóliumot, az összes monopóliumra.”

Csakhogya a monopóliumok – és ez a kettős könyvelés világának jobbik oldala – nem tartanak örökké. Hogy meddig tartanak? Addig, amíg a verseny meg nem törli őket. Jön Bill Gates és bealkonyul az IBM egyeduralmának, jönnek a kicsi japánok és nagy ötszáz listáján leszorítják az amerikaikat a másodvonalba, jön a chip, és nem sokat ér már a tranzisztorok területén kiépített hadállás, jönnek a kis aukciós házak és megroppan az állami műkincs-kereskedelem. A monopóliumok megpróbálnak a kormánytól kiváltságokat szerezni, és – mit ad Isten – megroppan a kormány. A kettős könyvelés birodalmában semmi és senki sem követhet egyoldalúan örökké, semmi és senki sem feledkezhet meg arról, hogy mivel tartozik. Ha mégis megfeledkezne, a könyvelője emlékezteti rá. Nincs ingyen ebéd! – még ha a napos oldalon sétafikálóknak sokszor úgy tűnik, hogy az élet csupa potya.

„Uraim, a könyvelőm!”

Történelmünk során nem először rugaszkodunk neki annak a drámai magatartás- és életmódváltásnak, amit összefoglalóan kapitalizmusnak neveznek. Nem először próbáltuk a kettős könyvelést a maga hamisítatlan formájában bevezetni. Legalább háromszor kíséreltünk meg már végleges búcsút mondani annak a világnak, amelyben a gazdálkodás nem racionális elveken, hanem bonyolult összefonódásokon, a „mi ezt így szoktuk” konzervativizmusán nyugszik, ahol a kérdésekre érkező válasz sohasem az „igen” vagy a „nem”, hanem az „attól függ”. Ahol – mint Locsmáncsi Miklós írta másfél évtizeddel ezelőtt: „a számlakartonok nincsenek rendben, a cserépkályha mögé csúsztak, hetek óta az ügyintéző uzonnás fiókjában vannak; restanciák vannak az ügyintézésben (a szerző ismeretei szerinti rekord 13 év); évek óta nem egyezik a könyvelés, de az ellenőrzés előtt még mindig sikerült eltussolni az eltérést, már régóta nem tartják be a vonatkozó ügyrendi utasításokat, az ügyintézők képzettsége katasztrofális.” Vannak nem is kevesen közöttünk, akik már maguk mögött hagyták ezt a világot, akiknek sikerült átjutni a túlsó partra, és vannak, akiknek sohasem fog sikerülni. De akiknek sikerült, azok sem mindig sikerként élik meg, sokkal inkább Alice kalandjaként Csodaországban, ahol egyre gyorsabban kell futni ahhoz, hogy egy helyben maradhassunk.

„A könyvelőm” – mutatják be egymásnak dermedt áhítattal korunk hőseit sokdioptriás szemüvegen keresztül szemlélődő filozofok, akik most már nemigen szemlélődhetnek, mert benne vannak a szoftveriparban. „A könyvelőm – bűgják felékszerezett üzletasszonyok a kuncsaft fülébe. A könyvelőm – adják kézről kézre a szakembert a politikai iparág régi motorosai. A könyvelő tanácsaira pedig mindig érdemes odafigyelni. Éppúgy, mint a búcsúcédulákban érdekelt mainzi püspöknek, Brandenburgi Albertnek, Fugger Jakabra és könyvelőjére, aki ekképpen vezették be őt az üzleti világba:

„A piaci helyzet pillanatnyilag rossz. Az árak esnek. Tehát nagyon attraktívan kell dologhoz látnia. Dinamikusan kell fellépnie. Halottaknak is adjon el búcsúcédulát.” „Szabad ezt? – aggályoskodik Albert. „Nem szabad, de lehet.” – „Lehet ezt?” – vacillál tovább a brandenburgi. „Nem lehet, de menni fog. Főként pedig növeli a forgalmat. Nem értek a teológiához – így Albert. Elég a jó bankkapcsolat – nyugtatja Fugger. „Jól kiépített értékpapírosztályunk van, amely figyelemmel kíséri a bűnbocsátó cédulák piaci mozgását, és elsőrangúan tájékoztatja erről ügyfeleinket.” – teszi fel a pontot a gyorsított üzleti tanfolyamra a könyvelő.

Egy kis gazdaságtörténet: a románok gazdasági helyzete a történelmi Magyarországon területén 1848–1918 között

NAGY ERNŐ

„Akié a föld, azé az ország”

Az 1920-ban aláírt trianoni békeszerződéssel román uralom alá került egykori magyar területeken gyökeresen megváltozott a magyar és román lakosság gazdasági helyzete. De hogy az előzményeket és a dolgok alakulását fejlődésében láthassuk, vissza kell tekintenünk a XIX. század második felében történetekre, főképpen azért, hogy megismerjük és megértsük a két nép gazdasági helyzetét a békeszerződés létrejöttékor.

Kétségtelen, hogy a különböző területeken kialakuló életviszonyoktól függ egy nemzetiség idegen uralom alatti megmaradása, fejlődése vagy pusztulása. Az életviszonyok megítélésénél meg kell vizsgálni a megélhetőségi vagy anyagi lehetőségeket, a nemzeti nyelv szabad használatának körülményeit, az egyházi életviszonyokat, a nemzetiség sajátos művelődésének lehetőségeit, az emberi és állampolgári szabadságjogok érvényesülésének feltételeit. Ezek vizsgálata – a két nép viszonylatában – teszi lehetővé a múlt hibáinak felismerését, az önvizsgálatot a két nép megbékélésének érdekében.

A román nép életében sorsdöntő változást jelentett az 1848-ban történt jobbágyfelszabadítás. A történelmi Magyarországon területén élő különböző népek számára a feudális rendszer a magyar forradalom hatása alatt szűnt meg – sokkal hamarabb, mint a cári Oroszországban (1861) vagy a két román fejedelemségben (1864). A román nép legnagyobb része jobbágyokban lévén, a jobbágyok 1848-ban bekövetkezett eltörlése gyökeresen megváltoztatta anyagi helyzetét.

Amint Bărbat A. román író megállapítja: „a falusi háztartások felszabadítása a dézsma és robot alól e gazdaságok anyagi és társadalmi rendben való újjászületését jelentette.”¹ Mivel a románok jelentős része a Habsburgokat támogatta 1848–49-ben, a feudalizmus megszüntetésére hozott törvényeket a volt román jobbágyok érdekeinek messzemenő védelmében hajtották végre. Az egykori román jobbágyokból alakult szabad paraszti osztály jelentős fejlődésnek indult, és sok helyen maggazdagodott. Az osztrák önkényuralom végén egyes vidékeken csupa gazdag román falvak voltak. Ugyanakkor Krassó-Szörény és Beszterce-Naszód vármegyében az egykori román határőrök és leszármazottaik több mint száz faluban különleges anyagi lehetőséghez jutottak. Az osztrák önkényuralom alatt azonban a hatóságok mindenütt inkább

előmozdították a román parasztság anyagi erősödését, mint például a kalotaszegi magyar parasztságét vagy a székelyföldi magyar lakosságét, a már jelzett ok miatt.

A román parasztság fejlődése új társadalmi rétegződés kialakulásához vezetett. Megjelentek a román kisiparosok és kereskedők, majd a román középbirtokos rétegek. Az új rétegek alapjainak keletkezése már az 1849-től 1867-ig tartó önkényuralom idején megindult. Végleges kialakulásuk és megerősödésük azonban a dualizmus korában történt (1867-től).

Az 1867-ben kezdődő úgynevezett kiegyezési korszak, az Osztrák-Magyar Monarchia korszaka ugyanis különösképpen kedvező volt a román társadalmi rétegek és osztályok végleges kialakulására és gazdasági megerősödésére. Kezdetben a román parasztság egyes rétegei bizonyos aggodalommal néztek a magyar kormány gazdaságpolitikájára. Ezek az egykori román határőrezredek katonái és leszármazottai voltak, akiknek aggodalma részben indokolt volt. Az osztrák kormány 1849 után a románokat gazdaságilag éppen azért jutalmazta, mert Kossuth ellen küzdöttek. A magyarokat pedig, köztük a volt székely határőröket az osztrákok gazdaságilag elnyomták, mivel azok a császár ellen harcoltak. 1851-ben I. Ferenc József császár az összes határőrezredet feloszlatta. Viszont, a bánági és a naszódi román határőrségek népének politikai szerepük jutalmazására, használatukban hagyta az ezredek területén levő több százezer holdas kincstári erdősegeket. Ugyanakkor a székely határőrök leszármazottait a hasonló erdősegek használatából kizárta, büntetésül Kossuth melletti küzdelmükért. A románság egyes vezetői aggódtak a várható fordulat miatt, mert 1867-ben a magyarok jutottak uralomra saját hazájukban. Várható volt, hogy a magyar kormány az osztrákok 1849 utáni politikájához hasonlóan gazdaságilag csak a magyarokat fogja támogatni. Valójában a magyar kormánynak nem lett volna nehéz a román határőrezredek területén levő hatalmas erdősegeket az államkincstár számára biztosítani, annál is inkább, mert a birtokok tulajdonjogáról az osztrák önkényuralom alatt nem történt végleges döntés. A kérdést a magyar kormányzat a határörközségek részére kedvezően rendezte. A dualizmus korabeli magyar uralom alatt a hatalmas román közvagyonok nem szenvedtek semmilyen különösebb kárt a magyar állam gazdaságpolitikája miatt. Ellenkezőleg: a magyar állami hatóságok jóindulatú magatartása tette lehetővé, hogy e vidékek több mint száz községének lakói előnyös gazdasági helyzetben éljenek.

Az 1867-es kiegyezés után pár évtizeddel a román paraszt-

¹ Bărbat A.: Politică economică ungurească și dezvoltarea burghezică române în Ardeal, Cluj 1936. – Observatorul social-economic, Cluj

ság már sok helyen anyagilag jobb helyzetben volt, mint a magyar népesség tekintélyes tömegei. A mezőszégi román parasztok 1884-ben jobb anyagi viszonyaik tudatában már kissé fentről néztek le a magyar parasztokra, amint ezt egy mezőszégi román pap írta az 1884-es Tribuna egyik számában². Ezen a vidéken a magyar parasztok olyan szegények voltak, hogy a románok szánakoztak rajtuk. Az itt kisebbséggé vált magyarsággal a magyar kormány éppen úgy nem törődött, mint a nincstelen székelyföldi rétegekkel. A románok öntudatos faji szempontokat érvényesítő vezetői és ugyancsak faji alapon működő gazdasági szervezetei a szabadelvű magyar államtól semmiképpen nem akadályoztatva, sőt segítve mozdították elő a román parasztság vagyonosodását.

Az erdélyi románok gazdasági potenciáljára jellemző, hogy a jómódú parasztok sok helyen jelentős birtokvásárlást eszközöltek. Felhasználva a magyar közbirtokosok eladósodását, megvásárolták azok földjeit. Ezen tevékenységüket a lendületesen fejlődő román bankok támogatták.

Az első román bank, az Albina, 1872-ben alakult. Példájára két évtized alatt több mint ötven román bankot alapítottak. Ezek többségükben altruista bankok voltak, melyek elsősorban a románok gazdasági erősítésére és a földvásárlások támogatására törekedtek. A román bankok kölcsönöket folyósítottak ügyvédeknek, banktisztviselőknak, birtokosoknak, előmozdítva ezzel a román középirtokos réteg vagyonosodását. Ion Slavici, a kiegyezés korabeli állapotok egyik legjobb román ismerője megállapítja, hogy ötven év alatt, 1850-től 1900-ig a magyar királyságbeli románok földbirtokmennyisége megtízszereződött³. Egyes adatok szerint a kiegyezéstől a századfordulóig a románok birtokvásárlása megközelítette az egymillió holdat. A század végén a paraszti birtokvásárlás üteme átmenetileg lelassult, sőt egyes helyeken a parasztagazdaságok tönkrementek: „A könnyelműen felvett bankkölcsönök, készpénzhiány, az állatállomány csökkenése, de leginkább az intenzív és ésszerű gazdálkodás hiánya... valóságos gazdasági válság arányait adták” – állapítja meg az említett közgazdasági szakíró. A felsorolt okok egy még nagyobb szerencsétlenségre vezettek: a birtokok eladására. Ebből következett a parasztagazdaságok elporlasztása és a nagybirtokok növelése, „Sok jól szervezett gazdaság eltűnt leginkább két bűn: az iszákosság és az esztelen pazarlás miatt...”, írja Petre Suciú a Probleme ardelene c. lapban⁴. A paraszti földeket gyakran román értelmiségiek és más tekintélyes birtokkal rendelkező román földesurak vették meg. Amint a román szakértő megállapítja, a válságba jutott parasztságnak a román

bankok pénzügyi politikája sietett segítségére, jelzálogkölcsönök és birtokparcellázás által csökken gazdasági helyzetük ingadozása. A parasztság fellélegzik, kezd magához térni. Napirenden vannak a szövetkezeti parasztok birtokvásárlásai, valamint bankjaik hasonló lépései. A birtokokat csak magyar birtokosoktól lehetett vásárolni, „rég nemzeti udvaraik lassan kezdtek eltűnni”, írja P. Suciú a fent említett Probleme ardelene c. lapban. A román birtokvásárlások adatait magyar szerzők is megerősítik. Egy 1913-ban készült adatgyűjtés szerint Erdély 16 vármegyéje közül 14-ben a román parasztság vásárolta a legtöbb földet. Az eladók magyarok voltak, mert másoktól nem lehetett földet vásárolni. A fentiek után érthető az a bizakodó, gyakran fölényes hang, melyen időnként a hazai román sajtó a földvásárlásokról megemlékezett. Egy szélsőséges szászvárosi román lap 1903-ban már megállapította, hogy ezek a földvásárlások jogosan ejtik aggodalomba s kétségbeesésbe a magyarokat. De amilyen jogosan aggasztják a magyarokat, éppen olyan mértékben alkalmasak arra, hogy nekünk a jövőre nézve nyugalmat és bizalmat adjanak. Mert mindig igaz az „Akié a föld, azé az ország” a közmondás⁵. Az aradi Tribuna c. lap 1912-ben újból figyelmeztette a románokat: „idegentől földet vásárolni nemzeti nyereség, idegennek földet eladni néparulás”, a nagy brassói napilap pedig így ír erről: „Buzdítom népünket, hogy sose tévessze szem elől a régi mondást: akié a föld, azé a hatalom.”⁶

A román parasztok földszerző mozgalma és a magyar közneemesi birtokok pusztulása csak a magyar állam teljes semlegesége folytán volt lehetséges. Valóban a dualizmus korabeli magyar gazdaságpolitikát a be nem avatkozás jellemezte. Az állam nem csak hogy nem akadályozta a szabad birtokforgalmat, hanem tevékenyen támogatta a parasztság gazdasági művelődésének fejlesztését. A vármegyék és falvak mezőgazdasági kérdésekben illetékes bizottságokat a falusi gazdák közgazdasági képzésének fokozására utasította. E célból a vidéken nemzetiségi nyelven kellett előadásokat tartani. A parasztság anyagi viszonyainak javítására és a román vidékek lakóinak gazdasági nevelésére a legtöbb gondot éppen az első világháború előtti évtizedekben fordították.

A román falvak fejlődésében nagy szerepük volt a különféle szövetkezeteknek is.

A szövetkezeti mozgalom 1867-ben indult meg, amikor Visarion román ortodox püspök Resiner (Răşinari) községben megalapította a Kölcsönző és Takarékosági Egyesületet (Societatea de păstrare și împrumut). Pár év alatt még kilenc

² Tribuna, Nagyszeben, 1884. július 7.

³ Slavici Ioan, Români din Ardeal, 1910.

⁴ Petre Suciú: Probleme Ardelene 1924., Erdélyi Kalendárium, Torda

⁵ Libertatea, Orăştie – Szászváros, Libertatea – Szászváros

⁶ Gazeta Transilvaniei – Brassó, 1912. október

hasonló szövetkezet jött létre. Ezek főleg kölcsönöket folyósítottak, ami által az Albina nagy román bank függvényévé váltak. Az Albina egyes vezetői nem nézték jó szemmel ezeket a paraszti szövetkezeteket, és 1874-ben valamennyit felszámolták. Ezt a szövetkezetellenes fellépést az Albina ügyvédje irányította, aki egyéni érdekből (persze magyar csendőri kísérettel) végrehajtást indított a román paraszti szövetkezetekkel szemben. A román ügyvéd könyörtelen végrehajtásokat indított a szövetkezetek adós tagjai ellen, írja Dragoș Gheorghe⁷. Az Albina magatartása következtében a szövetkezeti eszme hívei a bankoktól függetlenül új szövetkezetek alapítására törekedtek. Szervezőmunkájuk eredményeként 1900-ig tizenöt új hitelszövetkezet jött létre, s egymástól függetlenül, szövetkezeti központ nélkül működtek. Később egyikük-másikuk átalakult részvénytársasággá vagy bankká. „Fontos szerepet játszottak paraszti osztályunk gazdasági fejlődésében”, állapítja meg a fent idézett szerző. 1893-ban kezdődött meg a Raiffeisen rendszerű szövetkezetek szervezése. Az elsőt akkor szervezte meg Veresmartonban (Roșia Săsească) a nagyszebeni Román Mezőgazdasági Szövetkezet (Reuniunea Română a Agriculturilor) nevű egyesület. 1913-ig az egyesület huszonnégy más szövetkezeti társulást hozott létre Szeben megyében. Az ország románlakta megyéiben ekkor már hetvenkét Raiffeisen rendszerű szövetkezet működött. Ezek a szövetkezetek leginkább a földvásárlásuk érdekében jöttek létre. Nagykerterjedésű úri birtokokat vásároltak fel, így a román községek lakosai urak lettek azokon a birtokokon, melyeken őseik egykor jobbágyokként dolgoztak. Látván az eredményeket, az Astra nevű nagy román kulturális egyesület elhatározta, hogy kezébe veszi a szövetkezetek irányítását. Végigjárták Erdély középső részeit, valamint az észak-nyugati megyék falvait, ahol még nem alakultak szövetkezetek. Ezek létesítésére tett javaslatával szemben váratlan ellenállás bontakozott ki, de nem a magyar állami hatóságok, hanem a román bankok részéről. Ezek anyagi érdekeiket féltették a konkurens szövetkezetek várható fejlődésétől. Ám az Astrának a sok belső akadály ellenére is sikerült 1915-ig 24 új szövetkezetet alapítani. Ahol az önálló szövetkezetek vagy Hangya-fiókok hiányoztak, ott gyakran nagy szegénység uralkodott. Ez volt az eset azokban a falvakban, amelyek a nagybirtokok szomszédságában épültek. Természetesen az általánosítás igazságtalanság lenne mind a falvak szegénysége, mind a nagybirtokosok magatartása tekintetében. Név szerint ismertek a magyar földesurak, akik jótéteményeikkel segítették a birtokaik közelében elterülő szegény román falvak népét. Különösen Máramaros megye területén alakult ki jó kapcsolat a magyar birtokosok és a román parasztságot között. Egy brassói román lap⁸ 1909-ben elszörnyedve állapította meg,

hogy a máramarosi román nép előtt „a román úrnak gyűlöletes neve van.” „Nincs jobb a magyarnál” – hangoztatják gyakran... , a népet bántja az értelmiségiek magatartása...”

Áttekintve a parasztság anyagi helyzetére vonatkozó kedvező és kedvezőtlen adatokat, megállapíthatjuk, hogy az előbbieket jelentősege nagyobb az utóbbiaknál. A földvásárlás szinte korlátlan lehetőségei, a román altruista bankok által nyújtott olcsó hitelek, a különféle szövetkezetek állami korlátozástól mentes fejlődése, a magyar földművelésügyi minisztérium támogatása, a román sajtó közgazdasági nevelő munkája egyaránt elősegítették a parasztság jólétének javulását. Az iszákosság hatását ellensúlyozta az ellene folytatott társadalmi küzdelem. Érdemes bemutatni az 1910-es népszámlálás adataiból a következőket. 1000 holdon felüli birtoka volt 26 román családfőnek, 100 holdtól 1000 holdig terjedő birtoka volt 1435 családfőnek, 50-től 100-ig 6204 családfőnek, 20-tól 50-ig 62 858 családfőnek, 10-től 20-ig 161 163 családfőnek, 5-től 10-ig 232 480 családfőnek, 0-tól 5-ig 274 244 családfőnek. Juhász és szolga összesen 237 405 volt, akik bért kaptak munkájuk fejében (a felsorolt családfőkhöz 1 441 142 családtag tartozott. 1910-ben Magyarországon mintegy 3 millió román élt. Ezeknek 86%-a mezőgazdasági termeléssel foglalkozott, a 274 244 főt kivéve a többiek megélhetése biztosítva volt. A napszámosok nemzetiségi megoszlása arra utal, hogy a román parasztság viszonylagosan jobb helyzetben volt, mint a székelyföldi magyar lakosság. Az országos átlag a napszámosoknál ezer főhöz viszonyítva 252 fő volt, míg a románok esetében 197, a székelyföldi magyaroknál 307 főt tett ki, mely a románokénál nagyobb szegénységre utal. Ezt a kivándorlási statisztika is megerősíti, ahol a magyarok sokkal nagyobb számmal szerepelnek, mint a románok, írja a szászvárosi Libertatea napilap 1911-ben.

A megélhetési vagy anyagi lehetőségek vizsgálata esetében nagy jelentőséggel bír az iparosodási tényező az életviszonyok meghatározásánál.

A román iparos réteg általában magyar és szász hatások alatt alakult ki. A városok kezdetben gyér román lakosságának elsősorban kisiparosokra volt szüksége. Az ipari pályára azonban nehezen adták rá magukat a román ifjak. Şaguna román ortodox érsek körrendeletben utasította papjait és espereseit, hogy tereljék az ipari és kereskedelmi pályára a román fiatalokat. Ugyanez volt a célja a lassanként minden városban megszervezett iparos egyesületeknek is. A kolozsvári iparos egyesület ötvenkét tagja 1883-ban harminckét inas eltartásáról gondoskodott, írja az Observatorul Social-Economic Kolozsvárott. Később román iparos egyletet alapítottak Balázsfalván, Aradon, Besztercén, Fogarason, Hátszegen, Lugoson, Nagyszebenben, Szászse-

⁷ Dragoș Gheorghe: Cooperatia în Ardeal – Istorie – Situația actuală – perspective, București, 1938.

⁸ Gazeta Transilvană, Brașov, 1909.

besben, Szelistyén, Pojánon, Szerdahelyen, Varadián. Úgyiszl-ván minden nagyobb és különösen a román határ közelében fekvő városban volt ilyen egyesület. 1907-ben indult meg a budapesti román iparosegylet szervezése is.⁹

A román iparosok számszerű fejlődését igen nehéz nyomon követni, mivel erre vonatkozóan pontos adatokat sehol sem közöltek. A rendelkezésre álló adatok szerint a román iparos réteg szám szerint legjobban Brassóban és Szebenben növekedett. Egy száz kimutatásnak megfelelően Brassóban a román iparosok száma 1870-től 1895-ig kilencvenhatról százhatvannyolcra, ugyanez idő alatt Szebenben tizenöttről hetvenötre ugrott (Gazeta Transilvaniei, 1897). Az első világháború előtti években ez a szám sok helyen hasonló mértékben emelkedett. 1910-ben a román iparosok száma már 26 376 volt¹⁰. A Romániához csatolt területeken 1780 ipari vállalat volt. Ennek 29%-a volt román nemzetiségű.

A kereskedelem ugyancsak szerves részét képezi az életviszonyok meghatározásának. Tény, hogy a kis- és nagyiparhoz képest a román kereskedelem súlya sokkal nagyobb volt. Ez a tény elsősorban egy régebbi szerencsés fejlődés eredménye volt. Már a XVIII. században megtelepedett igen sok macedo-román és görög család tagjai több városban virágzó kereskedő társulatokat alapítottak. Így Brassóban, Szebenben, Budapesten, Miskolcon, Nagyváradon, Aradon, Temesváron és Bécsben is gazdag román és görög kereskedők tevékenykedtek. Ezeknek a gazdag kereskedőknek nagy befolyásuk volt a románság közművelődési fejlődésére (I. Ion Slavici: Români din Ardeal c. írását). A román kereskedők központja Brassó volt. Kezükbe kerítették a Románia felé irányuló kivitelt. Volt idő, mikor a Románia felé irányuló kivitelt 90%-ban a brassói román kereskedők bonyolították le. Így tehát a román kereskedők gazdasági szabadságát, anyagi lehetőségeit, faji alapon való fejlesztését a magyar állam és annak hatóságai egyáltalán nem korlátozták. Ez volt az egyik oka a román kereskedelem virágzásának, mely különösen az első világháború előtti évtizedekben megállapíthatóan tanúskodott a román társadalmi réteg kitűnő anyagi helyzetéről.

A magyarországi román kereskedelem fejlődésében nagy szerepet játszottak a román bankok. Ők adták a pénzt, a hitelt a román kereskedőknek, ők tették lehetővé a román parasztságnak és román értelmiségieknek az eladó magyar birtokok megvásárlását. Amint már láttuk, az első ilyen bankot 1872-ben Nagyszebenben Visarion Roman alapította. A pénzügyintézet alapításakor az Albina nevet kapta, s az első évben alig

pár ezer forint betétje volt. Az évek során ennek nagysága rohamosan növekedett: 1874-ben a betétek összege 121 856 forint, 1880-ban 762 549 forint, 1882-ben már 1 474 799 forint volt. Eredetileg 90 492 forint alaptőkével indult. Ez az összeg pár évtized múlva milliókat tett ki. (Az Albinára vonatkozó adatok Petrescu művéből és a Revista Economică hivatalos lapból valók)¹¹. Az Albina példájára csakhamar minden nagyobb helységben alapítottak egy-egy bankot. Ezeknek száma: 1892-ben 28, 1895-ben 52, 1899-ben 73, 1906-ban 149, a fiókokkal együtt 170, 1914-ben 221 volt. Mivel egyetlen bank sem támaszkodhat csak a betétekre, eredményes működése attól függ, mekkora visszleszámítási hitelt kap a pénzjegykibocsátó banktól vagy más bankoktól. A monarchia pénzkibocsátó bankja az Osztrák-Magyar Bank volt. Világos tehát, hogy ha az Osztrák-Magyar Bank vagy a nagy budapesti bankok nemzeti elfogultságból vagy románellenességből kifolyóan elzárkóztak volna az Albina és társai visszleszámítási kéréseinek teljesítése elől, akkor az egész román bankélet fejlődése megbénul. A fejlődésben levő erdélyi román gazdasági életnek nagyobb tőkére volt szüksége, mint amennyit a betétek adtak¹².

A magyarországi románság anyagi jóléte szempontjából oly fontos román pénzügyintézetek nagyarányú fejlődése tehát csak azért volt lehetséges, mert az Osztrák-Magyar Bank és a pesti magyar bankok az óriási visszleszámítási hitelt biztosították a román bankok műveleteihez. E bankoknak nem lehetett okuk panaszkodni a magyar gazdaságpolitika irányítóira. Annál kevésbé, mivel a nekik nyújtott magyar segítség nem egyszer magyar intézmények bukására, magyar föld román kézre való jutására vezetett. Bátran állíthatjuk tehát, hogy a román bankokkal szemben a magyar állam a teljes kiegyezési korszakban nem érvényesített gazdasági sovinizmust. Ebben a tényben leli magyarázatát a virágzó román értelmiségi osztály kialakulása és viszonylag nagyon jó anyagi helyzete is. Ez a téma viszont külön tanulmány anyagát képezheti, mely a kérdést teljes komplexitásában bemutatja, „ugyanis itt nem lehet csupán a gazdasági vonatkozásokat vizsgálni”, írja Bíró Sándor történész¹³.

Remélhetőleg sikerült a fentiekben bemutatni a románok gazdasági helyzetét a történelmi Magyarország területén 1848-tól 1918-ig. E tanulmány szerves folytatásaként a magyarok helyzetét Nagyromániában kell felvázolni, amire a Közgazdász Fórum következő számában kerül sor.

* * *

⁹ Calendarul Poporului, Budapest-Nagyszeben, 1908.

¹⁰ Suciú Petre: Clasele noastre sociale în Ardeal, Turda, 1930. Erdélyi Kalendárium, Torda.

¹¹ Petrescu P.: Monografia Institutului de credit și economii „Albina”

¹² Nicolae H. Petre: Băncile românești din Ardeal și Banat, Sibiu, 1936.

¹³ Bíró Nándor: Kisebbségben és többségben – Románok és magyarok 1867–1940 között, Budapest, 1975.

Oktatás, képzés a Székelyföldön

DÉZSY KINGA

Csökken a tanuló ifjúság száma a Székelyföldön.

Egy település, térség vagy régió fejlődési lehetőségeit nagymértékben meghatározza az oktatás, képzés színvonala, hiszen a lakosság – ezen belül a munkaeőr – általános és szakmai képzettsége előfeltétele a nagyobb termelékenységgű és innovatív gazdaságfejlesztésnek.

Az oktatás rendszerének elemzése és fejlesztése esetében a közoktatás és a felsőoktatás markánsan elkülönül egymástól, és eltérő megközelítést igényelnek. Az óvodák, valamint az alap- és középfokú oktatás alkotja a közoktatás rendszerét, míg a felsőoktatás egy ehhez sok szállal kapcsolódó, de működési feltételeit tekintve önálló rendszert alkot (Perczel Gy., 1996.). A továbbiakban mi is e választóvonal figyelembevételével vizsgáljuk a különböző oktatási formákat. A két rendszer viszont a fentebbiekből kiindulva nem különíthető el mereven egymástól, hiszen a felsőoktatás fejlesztése csak megalapozott alap- és középfokú oktatás mellett történhet, és megfordítva, az alap- és középfokú oktatás fejlesztése nemes kísérlet, de ha nem párosul magasabb szintű szakemberképzéssel és a felsőfokú oktatási intézmények igényeinek tekintetbevételével, kudarchoz vezet.

A közoktatás rendszere

Romániában az állami és a magán oktatási intézmények működését az 1995/84. sz. törvény szabályozza. A törvény ér-

A román oktatási rendszerben az óvodák, valamint az alsó- és középfokú oktatási intézmények fenntartásáért az önkormányzatok a felelősek. Egyházi tulajdonban levő, illetve magániskolák és -óvodák csak nagyon kevés számban, és inkább a régió nagyobb városaiban találhatók.

A 2000/2001-es tanévben a román állami oktatási rendszer 24 ezer intézményt foglalt magában, amelyből 2367 volt magyar nyelvű vagy magyar szakot is működtető intézmény (Kisebbségek és oktatás Romániában, 2000/2001-es tanév, 2001). Székelyföldön jelenleg 1831 oktatási intézmény működik, amelyből 921 magyar tannyelvű.

Székelyföldnek a romániai magyarság megmaradása szempontjából betöltött kulcsfontosságú szerepét jól jelzi, hogy a romániai magyar tannyelvű oktatási intézmények majdnem fele ebben a régióban működik, és ezen belül közel egynegyedük Hargita megyében összpontosul. A közoktatási intézmények különböző oktatási szintek közötti megoszlását Székelyföld három megyéjében és Románia egészében az 1. táblázat mutatja be. A táblázat adataiból megállapítható, hogy Hargita megyében a legnagyobb a magyar nyelvű oktatási intézmények aránya – közel 85 százalék –, ez ugyanis egyenes következménye annak, hogy a régióban itt a legmagasabb a magyar anyanyelvű lakosság aránya. Kovászna megyében ugyanakkor harmadannyi közoktatási tanintézmény működik, mint Maros megyében, és ez a Hargita megyei értéknek alig haladja meg a felét. Mindez hűen tükrözi a meglévő területi és a velejáró népességbeli különbségeket, ugyanis Kovászna megye az ország legkisebb megyéje.

1. táblázat. A közoktatási intézmények száma a 2000/2001-es tanévben

Intézmény	Románia		Kovácszna megye		Hargita megye		Maros megye		Székelyföld	
	összes	magyar	összes	magyar	összes	magyar	összes	magyar	összes	magyar
Óvoda és napközi	10 189	1074	167	107	288	249	423	112	878	468
Elemi iskola			67	48	136	111	192	62	395	221
Gimnázium	12 686	1136	85	46	126	105	242	38	453	189
Speciális iskola			3	0	2	1	2	0	7	1
Líceum és szakközépiskola			19	6	37	35	37	1	93	42
Szakiskola	1480	157	0	0	2	0	2	0	4	0
Posztliceum			1	0	0	0	0	0	1	0
Összesen	24 355	2367	342	207	591	501	898	213	1831	921

Forrás: Kovászna, Hargita és Maros megye tanfelügyelőségének adatai

telmében az állami oktatás ingyenes, és úgy kell megszervezni, hogy egyenlő lehetőséget biztosítson minden állampolgárnak, függetlenül szociális helyzetétől, nemétől, nemzetiségétől, politikai hovatartozásától és vallásától.

2002-ben Székelyföldön 31 tanintézménnyel kevesebb működött, mint az 1998/1999-es tanévben. A közoktatási intézmények száma folyamatos csökkenést mutat az utóbbi négy évben, ami leginkább a tanulók számának hasonló arányú

csökkenésével magyarázható. Kovászna megyében 12-vel kevesebb tanintézményben nyitották meg a 2000/2001-es tanévet, mint 1998-ban, Hargita megyében pedig 14-gyel kevesebb iskolában várták a diákokat. Maros megyében tapasztalható a legkisebb arányú csökkenés, itt csupán öttel csökkent az oktatási intézmények száma ugyanezen idő alatt. A legnagyobb mértékű csökkenés az óvodák és elemi iskolák számában figyelhető meg. A rendelkezésre álló adatokat intézménytípusonkénti bontásban elemezve, elmondható, hogy a vizsgált időszakban 17 óvoda, 19 elemi iskola és egy szakiskola szűnt meg, ugyanakkor a gimnáziumok száma kettővel, a líceumoké pedig négyvel növekedett.

A magyar tannyelvű oktatásban részt vevő diákok arányát a teljes diákszámhoz viszonyítva a 2. táblázat szemlélteti országos viszonylatban és Székelyföld három megyéjében a 2000/2001-es tanév adatait figyelembe véve.

Az állami fenntartású oktatási intézményekben mintegy négy millió diák tanult Romániában a 2000/2001-es tanévben. Az 1992-es népszámlálás adatai szerint a magyar nemzetiségű lakosok aránya az összlakosság 7,8%-át tette ki, a magyar tannyelvű oktatásban részt vevő általános és középiskolai diákok aránya ugyanakkor csak 4,6% volt. Hasonló a helyzet Székelyföldön is, ahol a magyar nemzetiségű lakosság aránya 60,9% míg a magyar nyelven tanulóké csupán 53,5%. A legszembetűnőbb különbséget Maros megye adatai tükrözik, ahol a lakosságnak 41,8%-a magyar, és ezzel szemben magyar nyelven a diákok csupán 30,9%-a tanul.

képzésben pedig 1355 tanuló vesz részt. Feltűnően alacsony és az összes iskolatípus közül a legkisebb a magyar nyelvű mesterképzésben résztvevők aránya, mivel ez mindössze 75 diákot érint, és így alig 18% a részesedésük az összes technikumban tanuló közül.

Az utóbbi négy évben közel tízezerrel csökkent a közoktatási rendszerben tanulók száma, ami az 1998/1999-es tanévhez viszonyítva 5%-os visszaesést jelent. Legszenbetűnőbb az általános iskolai tanulók számának csökkenése, aminek következtében számos szakképzett tanító maradhat munkahely nélkül az elkövetkező években. Az elemi és gimnáziumi szintű oktatásban több mint 9000 diákkal kevesebb tanult 2002-ben, mint 1998-ban, ami közel 7,5%-os csökkenést jelent.

Enyhe, 1,5%-os diákszám-növekedés figyelhető meg a líceumi oktatásban, mivel az elméleti líceumok eredményesebben készítik fel a tanulókat az egyetemi felvételi vizsgákra, mint a szakoktatási intézmények. Ez utóbbiakkal megegyezően jelentős mértékű a csökkenés a mesterképzésben résztvevők esetében is – közel 35% –, ami szintén a szakoktatás iránti megcsappant érdeklődéssel magyarázható.

A Romániai Magyar Pedagógus Szövetség által készített felmérések alapján a román oktatási rendszer egyik legnagyobb gondja jelenleg – a reformfolyamat megtorpanása és a centralista törekvések erősödése mellett – az oktatás finanszírozásának átláthatatlansága és szubjektív volta. Az iskolák fenntartói és vezetői nem tudnak hosszabb távra tervezni, még azt sem tudják, hogy mekkora összegből gazdálkodhatnak egy tanév alatt. A meg-

2. táblázat. A közoktatási intézményekben tanuló fiatalok száma a 2000/2001-es tanévben

Megnevezés	Diákszám	Magyar nyelven tanuló diákok	Magyar diákok részaránya (%)	Magyar lakosság részaránya (%)
Románia	4 032 127	187 140	4,6	7,8
Székelyföld	212 541	113 885	53,5	60,9
Kovászna megye	44 282	30 208	68,2	75,2
Hargita megye	62 991	51 125	81,1	84,7
Maros megye	105 268	32 552	30,9	41,8

Forrás: Kovászna, Hargita és Maros megye tanfelügyelőségének adatai; Varga E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. I, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998.

A 2001/2002-es tanévben 211 241 iskolás és óvodás tanul a székelyföldi tanintézetekben, ebből 113 027 gyermek járt magyar tagozatra, és 98 214 volt a román tagozaton tanulók száma. A magyar nyelven tanuló diákok száma tehát csupán 7%-kal több mint a román nyelven tanulóké, és ez jóval kisebb, mint amilyent a lakosság etnikai szerkezete alapján várni lehetne.

Magyar nyelvű óvodába valamivel több mint 25 ezer kisgyermek jár, az általános iskola elemi és gimnáziumi tagozatán pedig közel 65 ezer a magyar tanulók száma. A líceumok magyar tannyelvű oktatásában 16 734 diák részesül, míg magyar nyelvű szakmunkásképzésben 5326, magyar nyelven folyó posztliceális

üresedett iskolaigazgatói állások alig negyedének betöltésére nyújtottak be pályázatot, ami azzal magyarázható, hogy a pedagógusi pályán az igazgatói bér sem vonzó, sőt, a jelentkezések alacsony mértéke alapján az igazgatói státusz sem, így kevesen vállallják a sok gonddal járó intézményvezetést.

Felsőfokú oktatási intézmények

1989 előtt Romániában 44 felsőfokú oktatási intézmény működött, ezek közül 13 Erdélyben. A főiskolai-egyetemi képzésben az 1989-ig mesterségesen visszafojtott továbbtanulási szándék kibontakozása robbanásszerű változást okozott, az új

igényeket a meglévő romániai keretek között a '90-es évek közepéig nem tudták kielégíteni. A továbbtanulási helyszín és intézmény kiválasztásában különböző stratégiák alakultak ki. A magyarországi továbbtanulás 1992–93-ig domináns volt a középiskolás elit, illetve a tanulmányaikat 1989 előtt valamilyen okból tovább nem folytatók vagy más, kényszerből választott szakon tanulók körében.

1994-ben évente hozzávetőleg háromezren tanultak román állampolgárként magyarországi felsőoktatási intézményekben. Többségüket az első években ösztöndíjakkal is támogatták, a romániai képzési lehetőségek szűkösségére és a visszatérők társadalmi fontosságára hivatkozva. (EMTE, 2000) A '90-es évek közepétől folyamatosan csökkentették a támogatottak számát, ugyanis világossá vált, hogy a Magyarországon végzetek döntő többsége nem tér haza. Ezek után magyar állami támogatással elsősorban a rész- és posztgraduális képzésben résztvevőket segítették.

Romániában 2001-ig nem jött létre önálló magyar felsőoktatási rendszer, azonban egyes egyetemek már létesítettek magyar nyelvű szakokat. Példaként említhető a Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE), amely több mint 50 magyar tannyelvű szakot működtet, a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem (fogorvosi, gyógyszerészeti stb. szakok), valamint a Színművészeti Főiskola is indított magyar nyelvű szakokat. Ezeken felül 1998–1999 között több székelyföldi városban hoztak létre magyar és román tagozatot működtető főiskolai intézményt.

Az állami egyetemeken tanuló magyar nemzetiségű hallgatók csak csoportokban, nem pedig döntési joggal felruházott, saját költségvetéssel rendelkező, önálló tanszékekbe, illetve karrakba, esetleg önálló intézménybe szerveződve tanulhatnak anyanyelvükön. Ilyen körülmények között az anyanyelv státuszát nem törvényesen szavatolt struktúrák őrzik, hanem sokkal inkább személyi nyitottságon, politikai engedményeken alapul mindenkorai használhatósága. (Toborzó, 2002). Ezt tovább erősíti, hogy bármely döntés csak a többség képviselőinek jóváhagyásával történhet.

Az anyanyelvi felsőoktatás korlátozásából fakadó hiányok pótlására 2001-ben Csíkszeredában és Marosvásárhelyen nyolc, ideiglenesen engedélyezett szakkal kezdte meg működését az első magyar nyelvű tudományegyetem. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem létrehozásakor egy, az erdélyi magyarság demográfiai, gazdasági és kulturális tagoltságához igazodó, több lábbon álló, de egységes felsőoktatási intézmény kialakítását tűzték ki célként.

Románia felsőfokú oktatási tanintézményeiben összesen 382 478 diák tanult 2001-ben, amelyből 23 381 volt magyar nemzetiségű, és közülük csupán 7483 tanult minden tárgyat vagy a

tárgyak egy részét anyanyelvén. A 3. táblázat a székelyföldi városokban található felsőfokú oktatási intézményeket és az ott tanuló diákok számát foglalja össze, külön feltüntetve a magyar nyelven tanuló diákok számát is. A 2001/2002-es tanévben a térségben tanuló 11 880 diák közül 3312-en választottak magyar tannyelvű képzést nyújtó intézményt. A magyar nemzetiségű hallgatók közül 2143-an állami, 70-en egyházi és 1099-en magánalapítványi tulajdonban levő intézményben tanultak.

Székelyföld hét városában folyik felsőfokú oktatás: Kovászna megyében Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen, Hargita megyében Csíkszeredában, Gyergyószentmiklóson és Székelyudvarhelyen, Maros megyében pedig Marosvásárhelyen és Nyárádszeredában. A legtöbben, közel kilencezren Marosvásárhelyen végzik egyetemi tanulmányaikat, ugyanis a város a térség egyetlen hagyományokkal rendelkező egyetemi központja. A régióban a magyar nyelven tanulók számát az utóbbi években tovább növelték az állami egyetemek kihelyezett főiskolái, az Erdélyi Magyar Tudományegyetem, valamint a magyarországi intézmények távoktatásos és levelező tagozatos konzultációs központjai.

A térségben működő felsőfokú oktatási intézmények számos területen kínálnak képzési lehetőséget. A Székelyföldön magyar nyelven tanulni vágyók a következő lehetőségek közül választhatnak: a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem általános orvosi, fogorvosi és gyógyszerészeti kara; a Színművészeti Egyetem színművészet, teatrológia és rendezői szaka; a Református Kántor-Tanítóképző gyülekezeti kántor és általános iskolai tanítóképző szaka, vagy a Sapientia Egyetem mechatronika, informatika, számítástechnika, valamint automatizálás és ipari informatika szakjai. Nyárádszeredában a gödöllői Szent István Egyetem kihelyezett kertészettudományi karrán folyik magyar nyelvű oktatás.

Csíkszeredában magyar nyelven elvégezhető a BBTE kihelyezett főiskoláján a matematika-informatika szak; a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen az agrárközgazdász, könyvelés és gazdasági informatika, román-angol és vidékfejlesztés szak; a Pro Agricultura Hargitae Alapítvány konzultációs központján keresztül, levelező-távoktatásos képzésben pedig az agrár-közgazdasági, környezetmérnöki és vadgazda-mérnöki szak. Gyergyószentmiklóson a BBTE földrajz-kartográfia szakán, Székelyudvarhelyen a BBTE tanítóképző szakán, valamint a Modern Üzleti Tudományok Főiskola közgazdász-kereskedelem szakán tanulhatnak magyar nyelven a hallgatók. Kovászna megyében Sepsiszentgyörgyön a BBTE főiskoláján menedzsment és közigazgatás karon, a Gábor Dénes Főiskolán informatika szakon, Kézdivásárhelyen pedig ugyancsak a BBTE-hez tartozó tanítóképző szakon részesülhetnek magyar tannyelvű képzésben a diákok.

A felsőfokú képzés expanziójával, a képzési területek bővü-

lésével lehetőség nyílt a tömeges továbbtanulási igények kielégítésére. Megválaszolatlan kérdés azonban, hogy a képzés minősége lépést tud-e tartani a mennyiségi növekedéssel, azaz, ki tud-e alakulni a növekedés, a minőség és a hatékonyság optimuma a román gazdaság mai fejlettségi állapota mellett.

A jövőt tekintve az oktatási rendszer fejlesztése fontos feladat, hiszen a magas színvonalú oktatás a régió húzóágazatává léphet elő, elősegítve az általános gazdasági fellendülést. Tu-

dásalapú társadalmunkban a tudás egyre kelendőbb árucikk. A magas színvonalú oktatás döntően hozzájárulhat Székelyföld gazdasági megerősödéséhez, valamint a közösség megmaradásához, önazonosságának megtartásához. Mindezt figyelembe véve az elkövetkezőkben a legfontosabb cél a közép- és felsőfokú oktatás, képzés minőségének és hatékonyságának növelése, valamint a munkaerőpiac igényeinek megfelelő oktatási kínálat kialakítása.

3. táblázat. A hallgatók száma Székelyföld felsőfokú oktatási intézményeiben, 2002

Intézmény	Település	Hallgatók száma, fő	Magyar nyelven tanuló hallgatók száma, fő	%
Állami intézmények				
Babeş-Bolyai Tudományegyetem	Csíksereda	98	71	72,4
	Kézdivásárhely	299	299	100,0
	Gyergyószentmiklós	150	90	60,0
	Sepsiszentgyörgy	414	246	59,4
	Székelyudvarhely	292	292	100,0
Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem	Marosvásárhely	2127	1069	50,3
Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola	Marosvásárhely	165	76	46,1
Lucian Blaga Egyetem	Csíksereda	150	–	–
	Kézdivásárhely	426	–	–
Magán- és egyházi jellegű intézmények				
Református Kántor- Tanítóképző Főiskola	Marosvásárhely	70	70	100,0
Magánalapítványi intézmények				
Sapientia–Erdélyi Magyar Tudományegyetem	Csíksereda	209	209	100,0
	Marosvásárhely	125	125	100,0
A Pro Agricultura Hargitae Alapítvány	Csíksereda	245	245	100,0
Gheorghe Bariţiu Egyetem	Csíksereda	90	–	–
Petru Maior Egyetem	Marosvásárhely	3474	–	–
Dimitrie Cantemir Egyetem és Környezetvédelmi alapítvány	Marosvásárhely	3026	–	–
Marosvásárhelyi Népi Egyetem	Marosvásárhely	n.a.	n.a.	
Gábor Dénes Műszaki Informatika Főiskola	Sepsiszentgyörgy	90	90	100,0
Modern Üzleti Tudományok Főiskola	Székelyudvarhely	130	130	100,0
Gödöllői Szent István Egyetem	Nyárádszereda	300	300	100,0
Összesen		11 880	3312	27,9

Forrás: RMDSZ Ügyvezető Elnökség Oktatási Főosztálya, valamint a szerző által gyűjtött adatok.

FORRÁSMUNKÁK

Az Erdélyi Magyar Tudományegyetem fejlesztési koncepciója. Kolozsvár, 2000, Sapientia Alapítvány.

Ministerul Informațiilor Publice și Ministerul Educației și Cercetării (Tájékoztatási Minisztérium és az Oktatási és Kutatási Minisztérium): Minorități și învățământ în România, Anul școlar 2000–2001 (Kisebbségek és oktatás Romániában, 2000/2001-es tanév). Kolozsvár, 2001, Studium Kiadó.

Institutul Național de Statistică (Országos Statisztikai Hivatal): Anuarul statistic al României – 2001 (Románia statisztikai évkönyve – 2001), 2002.

Institutul Național de Statistică (Országos Statisztikai Hivatal): Statistică teritorială – 2001 (Regionális statisztika – 2001), 2002.

Ministerul Educației și Cercetării, Inspectoratul Școlar al Județului Covasna (Oktatási és Kutatási Minisztérium, Kovászna megye Tanfelügyelősége), 2002.

Ministerul Educației și Cercetării, Inspectoratul Școlar al Județului Harghita (Oktatási és Kutatási Minisztérium, Hargita megye Tanfelügyelősége), 2002.

Ministerul Educației și Cercetării, Inspectoratul Școlar al Județului Mureș (Oktatási és Kutatási Minisztérium, Maros megye Tanfelügyelősége), 2002.

Varga E. Á.: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I., Csíksereda, 1998, Pro-Print Könyvkiadó.

RMDSZ Ügyvezető Elnöksége, Oktatási Főosztály: Toborzó – Magyar tannyelvű képzés a romániai felsőoktatásban. Kolozsvár, 2002.

Perczel Gy.: Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza, Budapest, 1996, ELTE Eötvös Kiadó.

Timár Judit és Velkey Gábor (szerk.): A Dél-Alföldi Régió Területfejlesztési koncepciója II. kötet – Helyzetértékelés. Békéscsaba–Kecskemét–Szeged, 1999, MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete.

A romániai civil szervezetek közvetlen finanszírozási rendszere

Az új romániai adótörvénykönyv jelentősen módosítja a civil szervezetek támogatására, valamint ezek gazdasági tevékenységére vonatkozó törvényes keretet. A 2003-as évi 571. sz. törvény: az Adóügyi Törvénykönyv a 2003-as évi 927. sz. Hivatalos Közlönyben, a magyar nyelvű szöveg pedig a 2004-es évi 18. sz. Románia Hivatalos Közlönyének magyar nyelvű kivonatos fordításában jelent meg.

A közvetlen támogatási rendszer

Egy közvetlen támogatási rendszer kialakítása a romániai civil szféra számára elengedhetetlen, hiszen jelenleg nyilvánvaló az ágazat külföldi finanszírozásoktól való függősége (elemzésben a romániai civil szervezetek teljes körére utalok, nem csak a magyar közösség által létrehozott alapítványokra vagy társaságokra, de nyilvánvaló, hogy a felsorakoztatott érvek és észrevételek – olykor hatványozottan – érvényesek a magyar civil szféra „szereplőire”, ezek működési feltételeire és az általuk felmutatható eredményekre).

A külső finanszírozás hátrányai – egyebek között – a stabil, kiszámítható és tervezhető tevékenység szinte utópikus volta, az egyes programok végrehajtása közötti „holtpontok” és a szervezetek hosszú távú alapvető működtetési szükségleteinek hiányos biztosítása. Egyes elemzők szerint a külföldi finanszírozások mértéke Románia európai uniós integrációjának közeledtével arányosan csökkenő tendenciát mutat. Ezt a trendet akkor is figyelembe kell venni, ha a magyar civil szféra esetében kevésbé (vagy egyáltalán nem) érvényes, a Magyarországon nemrég eszközölt támogatási keretszűkítés viszont akkor is kiválóan példázza a civil tevékenység tervezhetőségének és stabilitásának nehézségeit, ha a már kihirdetett visszavonásokat egy esetleges költségvetési kiegészítés korrigálja majd.

A civil szervezetek közvetlen finanszírozása azáltal válik lehetségessé, hogy az adófizetők a személyi jövedelemadójuk összegének 1 százalékát felajánlhatják egy vagy több, általuk kiválasztott, jogi bejegyzéssel működő civil szervezetnek. A felajánlás nem kötelező, a felajánlás jogának kihasználásáról az állampolgár meggyőződése szerint és közösségi elkötelezettségének függvényében dönthet.

Az adófizető állampolgárok szabad döntésére épített közvetlen finanszírozási rendszer bevezetésének legfontosabb előnye éppen a döntés jogának az egyénre való átruházása, hiszen amennyiben az állampolgár megkapja ezt a jogot, vélhetően élni is fog vele, aktívabb szerepet vállalva a közösségi tevékenységekben. A civil szervezetek számára a felajánlott támogatá-

sok többletjövedelem-forrást jelentenek, csökkentve ezáltal az eddigi (kis számú) finanszírozási lehetőségektől való függőségüket. Az állam köztudottan gyenge hatékonysággal költi el a közpénzeket, kivált a szociális szolgáltatások terén, ezért a civil szférába juttatott adószázalék elköltésének eredményessége várhatóan növekvő tendenciát mutathat. Végül a rendszer – „bejáratása” után – pozitív hatással lehet a társadalmi szolidaritás megerősítésének, valamint az egyének és a civil szervezetek kohéziójának terén.

A civil szféra közvetlen finanszírozási rendszerének kezdeményezője Közép-Kelet-Európában Magyarország, ahol az 1 + 1 százalékos rendszer 1997-től kezdődően működik, hasonló törvényes keret van érvényben Szlovákiában és Lengyelországban. A magyarországi adófizetők személyi jövedelemadójuk összesen 2 százalékát ajánlhatják fel társadalmi célokra, azért használtam az előbbieken az „1 + 1 százalékos rendszer” elnevezést, mert procedurális szempontból két, egymástól független felajánlást tehet meg a magyar adófizető, két kedvezményezett célcsoport számára. Az eligibilis kedvezményezettek körébe tartoznak egyrészt (a jövedelemadó 1 százalékának erejéig) az egyházak és a hivatalosan működő felekezetek, másrészt viszont (a jövedelemadó újabb 1 százalékával) támogatni lehet a jogilag bejegyzett és bizonyos követelményrendszernek megfelelő civil szervezeteket, illetve bizonyos társadalmi célú (elsősorban szociális, egészségügyi és oktatási) kormányprogramok megvalósítását.

Romániában a közvetlen finanszírozás jogalapját az új adótörvénykönyv tartalmazza. A maga 300 cikkelyével ez egy olyan nagy terjedelmű törvényszöveg, amely az érvényben levő adókat és illetékeket szabályozó rendelkezések több mint 80%-át egyesíti (a fennmaradó 20%-ot a Vámtörvénykönyv tartalma adja ki). A kerettörvényhez több kiegészítő jellegű törvényes norma kapcsolódik, ezek közül a legfontosabbak: az Adóügyi Eljárási Törvénykönyv, amelyet a kormány – a 2003-as évi 92. sz. rendeletként – már tavaly december végén elfogadott, illetve az adótörvénykönyv alkalmazási utasításai, melynek kihirdetett – de sajnos hiányos – változatát a kormány a 2004-es évi 44. sz. rendeletként február elején fogadta el, a Közpénzügyi Minisztérium által kidolgozott javaslat alapján.

Annak ellenére, hogy az említett alkalmazási utasításokat tartalmazó Hivatalos Közlöny a 200 oldalnyi terjedelmet is meghaladja, sajnálatos módon a metodológia nem tisztázza a teljes témakört, így például a civil szervezetek támogatására vonatkozó előírások alkalmazása egy – jelenleg még kihirdetésre váró – miniszteri rendeletben lesz pontosítva.

Civil szervezetek közvetlen támogatása az adófizető állampolgárok által

Magyarország joggyakorlatát sikerült meghonosítani azáltal, hogy az adófizető állampolgár megkapja az általa befizetett személyi jövedelemadó összege 1 százalékának felhasználása fölötti szabad rendelkezési jogot úgy, hogy a megnevezett összeget alapítványok, társaságok, nonprofit civil szervezetek működtetésére célirányosan ajánlhatja fel.

A felajánlás konkrét folyamatának ismertetésére meg kell várni a már említett miniszteri rendelet kihirdetését, de az adótörvénykönyv szövegéből eleve kiderül, hogy a folyamatnak két lehetséges menete lesz, éspedig:

a) Azok az adófizetők, akiknek egyetlen jövedelemforrásuk van, tehát eszerint nem kötelesek személyi jövedelembevallást kiállítani, a munkaadójukhoz fognak benyújtani egy olyan típusnyomtatványt, amelyen megnevezik azt a civil szervezetet, amelynek felajánlják a személyi jövedelemadójuk 1 százalékát. A törvény értelmében a munkáltatók február utolsó munkanapjáig kötelesek kiállítani az alkalmazottaik adólapját (FF1 űrlap), ezért várhatóan a felajánlásokat is ugyanazon határidővel kell majd megtenni.

b) Azok a munkavállalók, akik több jövedelemforrással rendelkeznek, és ebből kifolyólag kötelesek évente jövedelembevallási nyilatkozatot kiállítani, ezzel egyidejűleg – külön erre a célra kiállított űrlapon – megnevezhetik a szervezetet, amelynek felajánlják adójuk 1 százalékát. A jövedelembevallás kiállításának határideje minden év május 15-e, ez lesz (várhatóan) a felajánlások határideje is.

Az első esetben a felajánlások átutalását a munkaadó számviteli részlege végzi el, a második esetben pedig az illetékes adóhivatal.

Fontos kiemelni, hogy a felajánlás lehetősége a munkavállalók által 2004-ben szerzett jövedelemre vonatkozik. A 2004-es évi személyi jövedelemről szóló bevallást, egyben tehát a személyi jövedelemadó 1 százalékának felajánlását 2005. február végéig, illetve május közepéig tehetjük meg, a fent vázolt két esetben megfelelően.

Az adótörvénykönyv vonatkozó szövege Románia Hivatalos Közlönyének magyar nyelvű fordításában az alábbi:

90. szakasz

(2) Az adózók a tartozott évi jövedelemadó 1 százalékáig terjedő összeget az egyesületekről és alapítványokról szóló, utólagosan módosított és kiegészített 26/2000. számú kormányrendelet feltételei között működő nonprofit entitások szponzorálására fordíthatják.

(3) A tartozott évi jövedelemadó 1 százalékáig terjedő összeg kiszámítására, visszatartására és átutalására a munkáltató vagy az illetékes adószerv köteles, az esetnek megfelelően.

(4) A (2) és (3) bekezdés előírásainak alkalmazási eljárását a közpénzügyi miniszter rendelettel állapítja meg.

A (4) bekezdés szerint a személyi jövedelemadóból felajánlható támogatás gyakorlati lebonyolítását a közpénzügyi miniszter rendelete fogja szabályozni. Jelenleg, mint már említettem, a rendelet szövege kidolgozás alatt van, a saktárca felelős vezetői ígéretet tettek a tervezet tartalmával kapcsolatos konzultáció lehetőségének biztosítására, mely során a civil szervezetek képviselői, valamint az RMDSZ parlamenti csoportja észrevételezhetik az alkalmazási eljárást.

Érdekes lehet a rendszer bevezetése által keletkező finanszírozások nagyságrendjének megállapítására tett kísérlet, ezért tekintsük meg a magyarországi alkalmazás eredményeit, a kiindulópont megállapításának céljából. Az alkalmazás első évében, 1998-ban (amikor az 1997-ben szerzett jövedelemadója fölött rendelkeztek a munkavállalók), az állampolgárok 28%-a használta ki a felajánlás jogát, a kedvezményezettek száma pedig közel 17 000 volt. Az alkalmazás hatodik évében, 2003-ban a felajánlók száma elérte az adófizető állampolgárok 34%-át, a támogatott intézmények száma pedig megközelítette a 22 000-et. 2003-ban a felajánlott összeg szinte 10 milliárd forint volt, egy szervezet által kapott átlagtámogatás pedig közel félmillió forint. A magyarországi közvetlen támogatási rendszer alkalmazásának eredményeit – az APEH honlapján található adatok alapján – a mellékelt táblázat mutatja:

Év	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Személyi jövedelemadó (SZJA) fizetők száma [millió fő]	4,20	4,30	4,40	4,40	4,40	4,40
A felajánló adófizetők száma [millió fő]	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4	1,5
A felajánlók hányada	28,57%	30,23%	31,82%	31,82%	31,82%	34,09%
A kedvezményezettek száma	16 886	17 967	18 328	18 589	20 264	21 957
A SZJA-ból származó állami költségvetési jövedelem [milliárd Ft]	656,6	769,6	695,7	830,3	940,6	1.060,0
A kedvezményezettek javára felajánlott összeg [milliárd Ft]	3,73	4,43	5,86	6,90	8,30	9,92
A felajánlott összeg hányada a SZJA-ból származó állami költségvetési jövedelemhez viszonyítva	0,57%	0,58%	0,84%	0,83%	0,88%	0,94%

Romániában a 2004-es évi állami költségvetésről szóló törvény szerint a költségvetés tervezett bevételei 288 308 milliárd lej tesznek ki, ebből a személyi jövedelemadó 64 921 milliárd lej országos szinten. Az elvileg felajánlásra kerülő összeg ennek az 1%-a lehet, tehát hozzávetőlegesen 650 milliárd lej, viszont az előbb felvázolt magyarországi gyakorlat alapján feltételezhetjük, hogy a jogosultak egynegyed része (25%-a) él a felajánlás jogával, tehát az előbb kiszámított maximális összeg 25%-ára lehetne reálisan alapozni, ez valamivel több mint 160 milliárd lej, vagyis durván 1 milliárd forint. Nyilvánvalóan jelentős összegről van szó, összehasonlítási alapként említem meg, hogy az Illyés Közalapítvány 2004-ben hozzávetőlegesen ezzel egyenlő költségvetési kerettel rendelkezik.

A kis matematikai gyakorlat végéhez közeledve azt kellene még felmérni, hogy az országos lehetőségek körvonalazása után lehet-e vállalkozni a romániai magyar civil szféra által elérhető összegek nagyságrendjének megsaccolására? Közel 7%-os népességi arányunkból kiindulva 11 milliárd lejre lehetne értékelni a „várható” támogatások kezdeti összegét, ezt viszont a magyar civil szféra megfelelő mozgósításával és közösségünk minden egyes tagjának időben történő értesítésével – tudatosításával – akár meg is lehet többszörözni.

Civil szervezetek támogatása a kereskedelmi társaságok által

Fontos kiemelni, hogy az új adótörvénykönyv még egy intézkedése erősíti a civil szférát. A cégek által a társasági adó (nyereségadó) összegéből levonható szponzorálás megengedett felső értéke emelkedik, az eddigi határ (a bruttó nyereség 5 százaléka) helyett most egy újabb – a jelenlegi romániai üzleti gyakorlat szerint a legtöbb esetben magasabb – határérték lépett érvénybe, ez a cég éves forgalmának a három ezreléke, de nem több, mint az éves nyereségadó húsz százaléka. Így a cégek nagyobb mértékben tudnak szponzorálást az általuk befizetendő profitadóból levonni, tehát nagyobb mértékben tudják támogatni a civil szervezeteket.

Az adótörvénykönyv erre vonatkozó szövege a nyereségadóról szóló részben található, Románia Hivatalos Közlönyének magyar nyelvű fordítása szerint az alábbi:

31. szakasz

(4) A szponzorálásról szóló törvény és a könyvtárak törvénye előírásainak megfelelően szponzorálási és/vagy mecénási akciókat megvalósító adózók a tartozott nyereségadóból levonják a járulékos összegeket, ha halmozottan teljesítettek az alábbi feltételek:

- a) nem haladják meg az üzleti forgalom 3%-át;
- b) nem haladják meg a tartozott nyereségadó 20%-át.

(5) Az illető határértékekbe beilleszkednek a közjogi könyvtárak szponzorálásával kapcsolatos, a helységek építését, az ellátmányozást, az információtechnológia és a sajátos dokumentá-

ció beszerzését, a könyvtárak folyamatos képzési programjainak finanszírozását, a szakembercserét, a szakosítási ösztöndíjakat, a nemzetközi kongresszusokon való részvételt célzó kiadások is.

Megkísérelve a lehetséges nagyságrend kiszámítását, a 2004-es évi romániai állami költségvetésről szóló törvény előírásait kell figyelembe venni. Ezek szerint a folyó évben országos szintű bevételezésre tervezett nyereségadó összege 49 210 milliárd lej, ennek a 20%-a közel 10 000 milliárd lej (pontosabban 9 842 milliárd lej), tehát több mint 60 milliárd forint! Nyilvánvalóan tekintélyes összegről (pontosabban lehetőségéről) van itt szó, akkor is, ha nem felejtjük el, hogy a cégek szponzorálásának hagyományosan kiemelt kedvezményezettjei a sportegyesületek, melyek hatalmas – legtöbbször nehezen felmérhető és annál nehezebben követhető – pénzösszegeket kezelnek.

A gazdasági tevékenységet is végző civil szervezetek számára jelentős könnyítés a profitadó-mentesítést élvező jövedelem megengedett felső határának emelése, mely szintén az RMDSZ parlamenti képviselőjének javaslatlistáján szerepelt. A civil szervezetek évi 15 000 eurónak megfelelő profitadómentes jövedelmet könyvelhetnek el gazdasági tevékenységből, ha ez nem haladja meg a szervezet alapjövedelmének a 10%-át. Szintén az adótörvénykönyv hatálybalépésétől kezdve (2004. január 1.) emelkedett a hozzáadott értékadó (TVA) kifizetésétől mentesített éves forgalom felső határa, mely jelenleg 2 milliárd lej.

„Versenypiac” a civil szférában

Természetesen egymagában a civil szervezetek közvetlen támogatási rendszerének bevezetése nem elegendő a civil szféra azonnali megerősödéséhez, de egy folyamat fontos lépése lehet, két szempontból is. Egyrészt várhatóan egyfajta versenypiac fog kialakulni a civil szervezetek között, hiszen nyilvánvaló, hogy azok a szervezetek fognak több felajánlást kapni, amelyek tevékenységük által közel vannak a közösséghez, és melyek kézzelfogható, széles körben ismert és elismert eredményeket tudnak felmutatni. Másrészt pedig először történik meg a romániai törvényhozásban, hogy az adófizető polgárnak megadatik a jog, hogy saját maga rendelkezzen az általa az államnak befizetett jövedelemadó egy bizonyos részének felhasználásáról.

Tulajdonképpen e két intézkedés együtt, az állampolgárok jövedelemadójából célirányosan felajánlható egy százalék, illetve a cégek által a nyereségadóból leírható szponzorálás felső határának növelése kezdetét jelentheti egy – vélhetően – politikától független és állami beleszólástól többé-kevésbé mentesített közvetlen finanszírozási rendszer kialakulása-

nak, amely erősítheti a nonprofit szervezetek működését, stabilizálhatja az ezek fenntartásához nélkülözhetetlen anyagi forrásokat, felkínálva a közép- és hosszú távú tervezhetőség lehetőségét.

A közvetlen támogatási rendszer bevezetését célzó javaslat érvényesítése a törvényhozásban

A fenti szempontokat figyelembe véve, az RMDSZ parlamenti csoportja 2001-es évi kezdettel minden lehetőséget kihasználta a személyi jövedelemadó egy százalékanak felajánlásáról szóló javaslat megismertetésére és ennek elfogadtatására. 2001-ben a személyi jövedelemadóról szóló 7. sz. kormányrendelet, valamint a 2002-es évi állami költségvetés-tervezet parlamenti vitájának során – eleinte 3%-os javaslatként – próbáltuk elfogadtatni a törvényhozásban, majd a kormányzó párttal megkötött protokollum szövegében is tétélesen szerepeltettük. A politikai egyezmény végrehajtásának folyamatában többször tárgyalunk a Közpénzügyi Minisztérium vezetőivel, valamint az intézmény igazgatói beosztású (másod- és harmadrangú szinten levő) alkalmazottaival, akik eleinte a lehető legnagyobb mértékű tartózkodással és idegenkedéssel fo-

gadták kezdeményezésünket.

2003-ban törvénymódosító javaslatot fogalmaztunk meg és terjesztettünk elő, amely több hónapon keresztül nehézkesen, akadozva haladt a parlamenti procedúra útvesztőin és – a politikai egyeztetés ellenére – elutasító véleményezést kapott a kormány részéről. Időközben – 2003 őszén – megkezdődött az adótörvénykönyv parlamenti vitája, letettük újból a módosító indítványunkat (a minisztérium apparátusával egyeztetett 1 százalékos javaslattal), megszületett ugyanakkor a 2 százalékos javaslat az RMDSZ, valamint a Liberális, Demokrata és Szociáldemokrata Párt kezdeményező aláírásával, és végül sikerült a politikai konszenzus kialakítása az adótörvénykönyv elképzeléseinknek megfelelő módosítása érdekében. A képviselőház költségvetési szakbizottságában, majd a plénumban és utólag az adótörvénykönyv szenátusi változatához képest eszközölt módosításokat elbíráló egyeztető bizottság megszavazta, és így végül törvényerőre emelkedett a civil szervezetek közvetlen támogatását biztosító rendelkezés.

Winkler Gyula

parlamenti képviselő,

a Költségvetési, Pénz- és Bankügyi szakbizottság tagja

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban.

– XXII. rész –

A Hivatalos Közlöny I. részének 2004/17–216. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérrre befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzkiegyenlítések, tőzsdepiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasszagéphasználat;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, a kereskedelmi társaságok bejegyzése.

1.0. A 2003/1842-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/18-as sz. H. K.) a szociális alapok mint költségvetési tartozások bevallási típusnyomtatványát mutatja be, amelyet

2004. január 1-jétől kell használni.

1.1. A 2003/1850-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/18-as sz. H. K.) tartalmazza a 2001/7-es sz. kormányrendelet alkalmazására vonatkozó típusnyomtatványokat a személyi jövedelemadó területén. A fizikai személyeknek 2004. 05. 15-ig kell bejelenteniük jövedelmeiket a pénzügyi igazgatóságoknál.

1.2. A 2004/171-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/73-as sz. H. K.) tartalmazza az ÁFA nyilvántartására használt típusnyomtatványokat.

1.4. A 2004/192-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/82-es sz. H. K.) tartalmazza a személyi jövedelemadó kiszámításánál használandó adórácsokat a 2003-as évre. A rendelet a havi adómentességi összeget a 2003-as évre 1 900 000 lejre változtatja.

1.5. A 2004/160-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/95-ös sz. H. K.) tartalmazza a 2003/571-es sz. adótörvény alkalmazására vonatkozó módszertani normákat és típusnyomtatványokat a fizikai személyek jövedelmeinek leközlését

illetően. A 2003/571-es sz. adótörvény alkalmazására való módszertani normákat a 2004/112-es sz. H. K-ben közzétették le.

1.6. A 2004/230-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/122-es sz. H. K.) meghatározza a 2004. január 1-jétől érvényes, a 2003/571-es sz. adótörvény alkalmazására való módszertani normákat, amely ÁFA-mentességet határoz meg templomok építésére, bővítésére, javítására stb.

1.7. A pénzügyminisztérium 2004/161-es sz. rendelete (2004/129-es sz. H. K.) tartalmazza a 2003/571-es sz. adótörvény alkalmazására vonatkozó típusnyomtatványokat, amelyek a személyi jövedelemadóhoz szükségesek.

1.9. A 2004/256-os sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/129-es sz. H. K.) tartalmazza a 2004. január 1-jétől használandó ÁFA-típusnyomtatvány modelljét és előírásait az állami költségvetési tartozást/követelést illetően.

1.10. A 2004/264-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/140-es sz. H. K.) tartalmazza a késedelmi kamatok számítási módszerét abban az esetben, ha különbségek vannak a január 25-ig közzét, illetve a véglegesen kiszámított nyereségadó között.

1.11. A 2004/281-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/158-as sz. H. K.) tartalmazza az állami költségvetési tartozások/követelések típusnyomtatványának új modelljét, melyet 2004. január 1-jétől használunk, valamint a kitöltéséhez szükséges módszertani normákat (100-as számú típusnyomtatvány).

1.12. A 2004/300-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/202-es sz. H. K.) jóváhagyja a kereskedelmi egységek beiktatására vonatkozó nyilatkozatokat és az egységek által fizetendő adótípusokat és szociális tartozásokat, valamint az adófizetők székhelyének bejegyzésére való kérést.

2.1. A 2003/1553-as sz. kormányrendelet (2004/21-es sz. H. K.) tartalmazza a 2003. 12. 31-én az (engedéllyel rendelkező) kereskedelmi egységek vagy magánszemélyek tulajdonában levő állóeszközök felértékelésének lehetőségét és a felértékelés módszertani normáit. A felértékelés több tényező figyelembe vételével történik, de alapja a hivatalos inflációs ráta. A felértékelést 2003. december 31-én a könyviteli mérlegbe bele kell foglalni. 2004. január 1-jétől az állóeszközök egyedi értéke 15 000 000 lej az előző 8 000 000 helyett.

3.1. A 2004/52-es sz. munkaügyi minisztériumi rendelet (2004/120-as sz. H. K.) az ebédjegyek értékét 2004 első félévére 61 000 lejre növeli.

3.2. A 2004/24-es sz. munkaügyi minisztériumi rendelet (2004/128-as sz. H. K.) előírja a 2004-es évi biztosítási törvény 25-ös és 26-os cikkelyei alapján, hogy a kereskedelmi és fizikai személyek az alkalmazottak bruttó bérére fizetett 0,5%-ot számolnak a munkabalesetek elkerülése érdekében létrehozott alapba.

4.1. A 2003/10-es sz., a pénzügyminisztérium keretén belül működő központi fiskális bizottság rendelete közös alkalmazási normákat ír elő a 2002/345-ös törvény a 9 (3–6), 2(1), 29B cikkelyei esetében, az ÁFA területén.

4.2. A 2004/141. sz. pénzügyminisztérium rendelet (2004/65-ös sz. H. K.) tartalmazza a 2003/571-es adótörvény alkalmazására vonatkozó módszertani normákat az ÁFA visszaszolgáltatásáról, azon nonprofit egységek esetében, amelyek külföldi, nem-visszatérítendő pénzforrások felhasználásával építkeznek vagy fizetnek árukat és szolgáltatásokat.

4.3. A 2004/29-es sz. kormányrendelet (2004/90-es sz. H. K.) megváltoztat és kibővíti több pénzügyi, fiskális és vámnormát. Így vámmentes a külföldről behozott áru, ha személyenként nem haladja meg a 80 eurót, kivételt képeznek a 2003/59-es sz. kormányrendelet 46-os cikkelyében megnevezett termékek.

4.4. A 2004/1-es sz. Román Nemzeti Bank (RNB) rendelete (2004/117-es sz. H. K.) tartalmazza a valutaműveletek alkalmazására vonatkozó normákat.

4.5. A 2004/2-es sz. Román Nemzeti Bank rendelete (2004/127-es sz. H. K.) tartalmazza azokat a valutaműveleteket, amelyeket csupán statisztikai okokból kell közölni a Jegybankkal.

4.6. A 2004/3-as sz. Román Nemzeti Bank rendelete (2004/127-es sz. H. K.) megnevezi azokat a valutaműveleteket, amelyeket a RNB jóváhagy és követ (amelyek meghaladják az egyéves kifizetési határidőt).

5.1. A 2004/52., 53. és 54-es sz. kis- és középvállalatok és szövetkezetek országos szervezetének rendeletei (2004/215-ös sz. H. K.) támogatási programot tartalmaznak az állóeszközök felújítására, az állandó tájékoztatásra és továbbképzésére, valamint az export fellendítésére.

7.1. Az 2004/7-es sz. munkaügyi minisztériumi rendelet (2004/45-ös sz. H. K.) meghatározza, hogy 2004. január 1-jétől az állami nyugdíjbiztosítások kimutatásait a következő hónap 25-ig kell leközzölni a nyugdíjbiztosítónak, kinyomtatva és elektronikus formában, a rendelet követelményei és útmutatásai szerint (1.1-es és 1.2-es nyomtatvány).

7.2. A 2004/30-as sz. munkaügyi minisztériumi rendelet (2004/102-es sz. H. K.) jóváhagyja a munkanélküli igazgatósághoz leközzelendő típusnyomtatványok tartalmát, valamint a leadás határidejét (a következő hónap 25-ig).

7.3. A 2004/263-as sz. kormányhatározat (2004/205-ös sz. H. K.) meghatározza, hogy március 1-jétől a nyugdíjakat 2%-kal emelik. A gyereknevelésen levő szülők számára fizetendő gyereknevelési összeget a 91. naptól 2%-kal emelik, és hasonlóan a betegszabadságokra fizetett összegeket.

8.1. A 2003/1826-os sz. pénzügyminisztériumi rendelet

(2004/23-as sz. H. K.) kötelezi a jogi személyeket, hogy saját könyvvitelt vezessenek az 1991/82-es könyvviteli törvény szerint. A 9-es csoporthoz tartozó költségkönyvviteli számlákat kell vezessék, vagy operatív nyilvántartást kell vezessenek erre a célra – az önköltségek kiszámítása könnyítésére.

8.2. A 2003/1827-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/53-as sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti az Európai Gazdasági Közösség IV-es sz. direktíváinak több rendeletét a gazda-

sági nemzetközi könyvviteli normák alkalmazása területén.

8.3. A 2004/117-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/67-es sz. H. K.) tartalmazza a költségvetési egységek számára a 2003-as év zárásához szükséges módszertani normákat.

9.1. A 2004/170-es sz. kormányhatározat (2004/160-as sz. H. K.) tartalmazza a használt gumiabroncsok nyilvántartására és felhasználására vonatkozó módszertani normákat.

Pásztor Csaba

A magyarországi fiatal közgazdászok országos találkozója

A Magyar Közgazdász Társaság Ifjúsági Bizottsága minden év tavaszán megrendezi nagy érdeklődéssel kísért, több mint két évtizedes múltra visszatekintő szakmai tanácskozását, a Fiatal Közgazdászok Országos Találkozóját. A résztvevők zöme közgazdász szakos főiskolás, egyetemista, illetve néhány éve végzett fiatal diplomás. Mivel az EU-csatlakozás küszöbén nagy intenzitással vetődik fel Magyarország versenyképessége, az idei fiatal közgazdászok szakmai tanácskozását ennek a kérdésnek szentelték. A Szolnokon 2004. március 20–21. között megrendezett konferencián a romániai ifjú közgazdászokat négyen képviselték.

A színvonalas előadások sorát Báger Gusztáv, a szolnoki főiskola főigazgató-helyettese kezdte, s a főiskola bemutatása után taglalta ennek, valamint a többi vidéki főiskolának lehetséges szerepét a vidék felemelkedésében, a tudásalapú társadalom kialakításában. Az előadó szavaival élve, a május elsejei dátum az eddigi kispályás fociról az unió nagypályájának focijára való átterést jelenti majd, amit nem bír senki, aki nincs megfelelően felkészülve szakmailag, és akinek tudása nem versenyképes.

A következő előadó **Kádár Béla** akadémikus, a Magyar Közgazdász Társaság elnöke volt, aki a versenyképesség kultúránkénti illetve időbeni és térbeli differenciálódásáról, fontosságának csökkenéséről és növekedéséről beszélt. Az Európai Unióban jelenleg ez a legfontosabb, kissé háttérbe szorítva néha a közösségi szolidaritást vagy az egyéni szabadságjogokat. Az unióhoz csatlakozni kívánó Magyarországnak ugyancsak fontossá kell tennie tehát önmaga számára a versenyképességet. Az uniós piac nagysága nemcsak hatalmas lehetőségeket rejt magában, hanem kihívásokat, versenykihívásokat. Amennyiben ezeknek a kihívásoknak valaki nem tesz eleget, az végzetes lehet. A magyar cégeknek tehát az elkövetkezőkben nemcsak hazai cégek lesznek a versenypartnerei, hanem a portugáliaiak, az olaszok, spanyolok, németek, dánok stb., és ezzel megküzdenni nagy feladat lesz mindenki számára.

A legfejlettebb ipari államokat tömörítő OECD országok összesített GDP-ében több mint 50%-ot képviselnek a tudásintenzív gazdasági folyamatokból származó gazdasági kibocsátások.

Amennyiben ehhez az átlaghoz szeretne közelíteni a magyar gazdaság, akkor a gazdaságfejlesztésben a tudásintenzív növekedésre kell fektetni a hangsúlyt. Világossá kell válni mindenkinek számára, hogy ma az országok, régiók, kontinensek fejlettségét a tudás felhasználása differenciálja, jobban, mint ezelőtt a történelemben bármikor. Ugyanakkor nem elég a nemzetgazdaságok működésének részterületein felmerülő problémákat külön-külön orvosolni, mert ez nem megfelelő. Meg kell tanulni szintetizálni látni az egyes részek összességét, rendszerekben gondolkodni. Ha egy ország vállalatai versenyképesek, még nem jelenti azt, hogy akkor az ország gazdasága is versenyképes. Az ország intézményrendszere nem felel meg a versenyképességi követelményeknek, ha az ország vezetése olyan gazdaságpolitikai döntéseket hoz, amelyekkel alapvetően rontja a vállalatok versenyképességét. (Az utóbbi két évben Magyarországon 20 százalékos bércöltség-növekedés volt megfigyelhető, elsősorban a kormány által megemelt közalkalmazotti bérnövekedés miatt).

Mádi László országgyűlési képviselő, a harmadik előadó, Törékeny fellendülés című előadásában hangoztatta, hogy Magyarország, mint kis közép-európai ország, nyitott gazdaságával jelentős mértékben függ a világpiacon eseményektől. A külkereskedelem körülbelül 70 százaléka az Európai Unióval zajlik. Az utóbbi pár hónap pozitív jelei után, amit az AEÁ, illetve Japán gazdasága produkált, az Európai Unió is megmozdult. A gond az, hogy ha a magyar gazdaságot az EU gazdaságához fűzik erősebb szálak külkereskedelmi kapcsolatai révén, akkor a magyar gazdaság növekedése nem lesz az európai átlagon felüli, amire pedig nagy szüksége lenne a felzárkózáshoz, s nem lesz képes emelni versenyképességét, s az Unió belső piacán megállni a helyét. Ehhez hozzáadódik még az a tény, hogy az ország tőkepiaci megítélése romlott az utóbbi két esztendő folyamán, elsősorban a versenyképesség növekedésén felüli bérnövekedés miatt, ez pedig megnövelte a fogyasztást, amit kölcsönökből kellett fedezni. Növekedett az ország külső adósságállománya, rontva ezzel az ország kockázati rátáját, drágábbá téve a hiteleket.

A következőkben **Sárközy Tamás** jogász, egyetemi tanár vilá-

gított rá arra, hogy az állam normális működése miként lehet versenyképességi kritérium. A magyarországi államszervezet pozitívuma, hogy van, hogy létezik. Negatívuma, hogy szakadatlanul nő, a politikai elem rátelepszik erre a struktúrára, s ahelyett, hogy kompetens szakemberek hoznának döntéseket a minisztériumokban, a politikum határozza meg, melyek a szakmai szempontból fontos teendők. A magyar államszervezet azért sem kellően hatékony és versenyképes, mert a rendszerváltás utáni „demokratikus dühből” kifolyólag az ország törvényeibe minden demokratikus garanciát, intézményt beépítettek, ennél fogva a kormányzati cselekvés hatékonytalan lett. Ennek a javítása kell legyen a következőkben a magyar államigazgatás fő problémája, a szakmai felelősségeken túl.

Fodor István, az Ericsson Magyarország elnöke, az European Round Table magyarországi megfelelőjének tagjaként mutatta be, hogy a magyarországi meghatározó gazdasági szereplők szempontjából mekkora feladat az integráció, mik kellene legyenek a céljai a magyarországi versenyképesség növelését előirányzó terveknek. Az European Round Table-hez hasonlóan, amelynek javaslatait az Európai Unió több alkalommal gyakorlatba ültette, a magyarországi kerekasztal célja is az, hogy javaslataikat a kormány figyelembe vegye és gyakorlatba ültesse, mivel az ország versenyképességének növekedése ugyanúgy hasznos a társadalomnak, mint a gazdasági szereplőknek. Fodor István szerint a magyar gazdaság jövője és az egész emberiség jövője jelenleg jobban függ a tudástól, mint a pénztől, ezért a versenyképesség növelését célzó javaslataik központi eleme a tudásalapú társadalom kiépítése.

Szanyi Tibor politikai államtitkár, a Magyar Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium vidékpolitikai kormány meghatalmazottja a magyar agrárium helyzetét mutatta be Agráriumok a versenyképesség optikáján át című előadásában. Magyarországon az agrártermelés 90%-át kevesebb mint 50 000 termelő adja, holott 250 000 ilyen jellegű tevékenységet bejelentő termelő létezik. Ebből világosan látszik, hogy az a 200 000 termelő versenyképességi szempontból veszélyeztetett helyzetben van. A vidék helyzetét súlyosbítja az a tény is, hogy 1,5 millió ember 60 év fölötti állampolgár, akik gyakorlatilag egyik napról a másikra tengődnek. Ennek a rétegnek a nyugdíjon kívül más jövedelemforrása nagyrészt nincs, s életszínvonaluk emelését nem lehet egy kisüzem vagy gyár odatelepítésével megoldani. A magyar mezőgazdasági szektor versenyképességét tekintve biztató az a tény, hogy a 2003-as évben, annak ellenére, hogy rekordnagyságú szárazság volt, a mezőgazdaság rekordexportot termelt ki. Május 1. után, habár hatalmas piaci nyomás lesz tapasztalható, lesznek olyanok, akik itt is megállják a helyüket.

Czakó Erzsébet, a BKÁE Vállalatgazdaságtan Tanszék egyetemi docense, tanszékvezetője, a Versenyképességi listák meta-

morfózisai – avagy a vállalati versenyképesség felértékelődése címmel tartott előadást. Számos probléma és kérdés merül fel a döntéshozók körében e témakör kapcsán, mint pl. hogyan lehetne növelni Magyarország versenyképességét, milyen a gazdaság teljesítőképessége, mit szeretnénk elérni a versenyképesség növelésével. Természetesen a cél az életszínvonal növekedése, ezt a GDP-szint növelésével lehet elérni. A GDP növekedésének ütemét befolyásoló legfontosabb tényezők a vállalat versenyképessége, más nemzetgazdaságok gyakorlata, az import verseny, az exportképesség, a működő tőke vonzása. A versenyképességet mint a nemzetközi gazdaságok teljesítőképességét több szinten lehet mérni: regionális szint, nemzetgazdasági szint, ipari szint, vállalati szint, termékek szintje, stb.

A versenyképességet versenyképességi listák segítségével mérik. Ilyenek: a Global Competitiveness Report (IMD), amelyet 1979 óta készítenek, a Competitiveness Yearbook-ot (WEF) pedig 1989 óta készítik. Felmerülő kérdés az, hogy miként állítják össze ezeket a listákat, melyek azok a kritériumok, amelyeket megvizsgálnak, amikor egy államot osztályoznak.

Az IMD összeállításánál a vállalat környezetét formáló tényezőket, gazdasági hatékonyságot, az infrastruktúra helyzetét tekintik alapvetőnek. E szempontok összegzése során indexeket állítanak fel, amelyeket majd rangsorolnak. A WEF a gazdasági növekedés tényezőit vizsgálja, a fenntartható termelékenység szintet méri, a nemzetgazdasági környezetet a vállalati működési stratégiák, illetve az üzleti szféra működési mikrokönyezetét szempontjából vizsgálják. Magyarország ezeken a listákon évente a 30–35. helyet foglalja el. A magyarországi kutatások 2004-es eredményeitől helyzetképet várnak a közepméretű hazai tulajdonú vállalatokról, továbbá a stratégiai magatartás jellemzőinek ismertetését, valamint a vállalati versenyképesség alakulásának elemzését.

Pitti Zoltán tudományos kutató, a BKÁE Gazdaságpolitikai Tanszék előadótanára, a Magyar Közgazdasági Társaság elnökségének tagja A fenntartható növekedés dilemmái a magyar gazdaságban című előadásában rámutatott arra, hogy az emberek sokkal többet gondolnak erről, mint ami racionálisan elvárható lenne. A fenntartható fejlődést csakis hosszú távú fejlődésként, illetve növekedési ütemmel kapcsolatban értelmezik, egyensúlyi és arányossági mutatók szerint nem minősítik.

Pitti Zoltán a továbbiakban a hozzáadott érték és a növekedés magyarországi összetevőiről beszélt, amelyek a termelékenység-többlet, a tőkegyarapodás, létszámtöbblet. A termelékenység-többlet magába foglalja az előmunka, valamint a tőke (technika) összetevőit.

A GDP alakulásában döntő szerepet játszik a foglalkoztatási szint, a pótlólagos külföldi tőkebefektetések, ugyanakkor a demográfiai jellemzőknek is fontos szerepük van. Ezekből a ténye-

zökből (a születések száma, a munkába lépők számának alakulása) levonható az a következtetés, hogy munkaerőhiány van. Észrevehető a külföldi működő tőke-áramlás csökkenése, ami Távol-Kelet (Kína) felé veszi az irányt. Ilyenképpen verseny alul ki a tőke vonzóképességéért.

A fenntartható fejlődés feltételei a termelékenység növekedése, ami a beruházási ütemtől függ, a beruházási ütem pedig meghatározza a GDP teljesítményt. Egy másik feltétel a tudástartalom növekedése. A K+F (kutatás-fejlesztés) ráfordítás az EU-ban és Magyarországon nagyon kevés, mindössze 0,9%. A magyarországi vállalkozások K+F teljesítménye is kicsi az EU-s tagállamokhoz képest, mivel a vállalatok által előállított hozzáadott értéket nem tudják növelni. A nagyobb arányú K+F ráfordítás a tudástartalom növekedését eredményezi, valamint a növekvő tudástartalom versenyképes termékek előállítását. A versenyképes termékek tesznek egy vállalatot versenyképessé.

Minél több versenyképes vállalat van egy adott országban, annál versenyképesebb az illető ország. A vállalatok versenyképessége eredményezi a fenntartható növekedést. Pitti Zoltán szerint a gond azzal van, hogy gyenge a befektetői hajlandóság, az ideális állapot akkor alakulna ki, amikor a befektetés haszna nagyobb a befektetés költségénél.

Heil Péter, a Nemzeti Fejlesztési Hivatal elnökhelyettese az európai uniós alapok magyarországi helyzetéről beszélt. Magyarország 1999-től kap támogatásokat. Az előadó bemutatta a nemzeti fejlesztési terv szerkezetét, annak fontosságát. Heil Péter hangsúlyozta, hogy a nemzetközi projektek társfinanszírozója az Európai Unió egyik tagállama kell hogy legyen, hazai projektek esetén pedig a magyar állam kell előállítsa az önrészt. Az előadás végén az előadó bemutatta azokat a területeket, amelyeken a nemzeti fejlesztési terv keretén belül pályázni lehet. Ezek a következők: gazdasági versenyképesség, infrastruktúra, környezetvédelem, emberi erőforrások, vidékfejlesztés, regionális fejlesztés.

Bakonyi Péter szerint információs társadalom nélkül nincs modern, korszerű állam, azonfelül a nagyobb versenyképesség elengedhetetlen feltétele. Ezért a magyar állam 2003-ban elkészítette az információs társadalom kialakítását célzó stratégiáját.

Harsányi László a kultúra gazdaságélénkítő szerepéről beszélt. Ahhoz, hogy Budapest regionális központ lehessen, úgy mond a balkán kapuja, akárcsak a 19. század végén, a 20. század elején, vigyázni kell arra, hogy az egymást követő kormányok ne egymás ellen dolgozzanak, ne rombolják le egymás építményeit, hanem egymásra építve alakítsanak ki egy olyan városképet, országgépet, ami vonzó lehet. Olyan miliőt, közbiztonságot, ami a regionális tevékenységekben gondolkozók számára csábítóvá teszi a Budapest székhelyű magyaror-

szági befektetés gondolatát. Példát vehetnek a francia kormánytól, akik ezt cselekedték, s mindegyik otthagya a nyomát a francia fővárosban. Harsányi László idézte Koncz Gábor színművészt, aki szerint a kultúra sajnos olyan, mint a táborigény: előnyomulásnál: ő az utolsó, visszavonulásnál pedig a legelső. Egy egységes kultúrpolitika hiányát a határon túliak is megérik, tudniillik őket csak ezen az egy csatornán érhetik el az anyaországból az európai uniós csatlakozás után, lévén az egyetlen olyan finanszírozási terület, amit az unió nem szabályoz olyan szigorúan. Egy átfogó stratégia hiánya olyanná teszi a magyar kulturális életet, mint annak a hajóskapitánynak a hajója, aki nem tudja, milyen kikötőbe szeretne hajózni, így neki minden szél rossz irányból fúj.

Az Európai Unióba való belépésben nem az a jó, hogy az ország hatalmas támogatásokat kap és ezért meg fog erősödni, hanem az, hogy az oda bekerülőket olyan hatások érik, amelyek megerősítik az országot, mondta **Halm Tamás**, a Magyar Közgazdász Társaság Főtitkára, a Nemzeti Fejlesztési Hivatal elnöke előadásának bevezetőjében. Az Unióban ráadásul ahhoz, hogy pénzt kapjon egy ország vagy régió, nem elég ok az, hogy szegény. Ahhoz, hogy támogatásokhoz jusson valamelyik állam, tervek kellene. Az Unió támogatásait célszerűen, nagyon jól átgondolt struktúrák segítségével adja át. Ezért van szükség a nemzeti fejlesztési hivatalra, nemzeti fejlesztési tervre. Ennek kidolgozásában horizontális, regionális stratégiákat, ágazati szakpolitikákat dolgoznak ki, majd ezeket egybevetve megpróbálják meghatározni a kitérés pontokat. Erre rátelep-szenek még az Európai Unió céljai, és azok a programok, projektek, amelyek lefedik az EU, a nemzeti fejlesztési tanács céljait, finanszírozást kaphatnak.

Kacsirek László, a szolnoki főiskola főigazgató-helyettese az Oktatási rendszerünk és Magyarország versenyképessége című előadásában a felsőoktatást mint oktatási szolgáltatást ábrázolta, s ilyen szempontból megvizsgálva a kérdést, elmondta, hogy a szolgáltatások szabad áramlásával versenynyomás alá kerülnek az európai uniós csatlakozás után. A felsőoktatási intézményeket egy vállalathoz hasonlítva elemezhető ezek versenyképessége azokkal a módszerekkel, amelyekkel egy vállalat helyzete vizsgálható.

A másfél napba besűrített előadássorozat a magyar gazdaság, társadalom, államigazgatás uniós csatlakozás előtti utolsó helyzetképét mutatta be. Aggódó és bizakodó hangokkal egyaránt találkozhatott a hallgatóság, de mi erdélyi magyarok akárhogy is viszonyulunk a napi politikai, gazdasági kérdésekhez, azt az egy következtetést levonhatjuk, hogy a magyarországi kormányzatoknak sikerült az, ami a romániaiaknak nem. A rendszerváltás után 14 évvel Magyarország hivatalosan is az európai közösség tagja lesz.

Hírek

■ Pályázati lehetőség

Az RMKT országos elnöksége pályázatot hirdet kutatási tevékenységre „A szolgáltatások helyzete a román gazdaságban” témával. A három legjobb tanulmányt díjazzuk, a nyertes tanulmány pedig a vándorgyűlés egyik szekciójának lesz a vitaindító előadása. A tanulmánynak magában kell foglalnia: a szolgáltatási szektor alakulását, összehasonlítási elemzést a közép-kelet-európai és nyugat-európai helyzettel, kiértékelés, perspektívák bemutatása. Pályázati határidő: 2004. június 30. Korhatár: 35 év, díjazás: 1. díj: hatmillió, 2. díj: négyezer, 3. díj: kétezer lej.

■ VI. Ifjú Közgazdász Találkozó

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság Ifjúsági Frakciója (RIF) 2004. május 14–16. között a székelyudvarhelyi helyi szervezettel és a Modern Üzleti Tudományok Főiskolájával közösen Székelyudvarhelyen szervezi meg a VI. Ifjú Közgazdász Találkozót, melynek központi témája: **Vállalkozunk fiatalon az EU küszöbén.**

A rendezvény programtervezete:

2004. május 14., péntek

- 16.00: Regisztráció, elszállásolás
- 18.00 – 20.00: RIF közgyűlés, beszámoló
- 20.00: Vacsora

2004. május 15., szombat

- 09.00 – 10.00: Reggeli
- 10.00 – 10.15: Megnyitó
- 10.15 – 10.55: Szervezeti kultúra és menedzsment (Bakacsi Gyula EMTE rektorhelyettes, Budapest)
- 10.55 – 11.35: Vállalatértékelés a gyakorlatban (Vass Attila cégtulajdonos, Kolozsvár)
- 11.35 – 11.50: Szünet
- 11.50 – 12.30: Megbízhatóság – hitelesség – avagy miért van szükség a könyvvizsgálatra? (Szakács Paál Erzsébet cégvezető, Székelyudvarhely)
- 12.30 – 13.10: Társadalom, gazdaság, környezetvédelem (Buday Sántha Attila habil. tanszékvezető egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Agrár-, Környezet- és Regionális Gazdaságtan Tanszék)
- 13.10 – 15.00: Ebéd
- 15.00 – 16.20: Bankok és az értékpapírpiacon Magyarországon 2004-ben, európai bank- és értékpapír-diplomák (Száz János tanszékvezető egyetemi tanár, Befektetések tanszék, BKÁE, Budapest és Lotfi Farbod, elnök-vezérigazgató, Deutsche Bank, Budapest)

- 16.20 – 17.00: A humán erőforrás-fejlesztés aktuális kérdései, felnőttképzés (Péter Gábor igazgató, Sepsiszentgyörgy)
- 19.00: Színházi előadás
- 20.30: Állófogadás

2004. május 16., vasárnap

- 08.00 – 09.00: Reggeli
- 09.00 – 10.00: A konferencia kiértékelése
Hazautazás

További információk és jelentkezési lap igényelhető személyesen az RMKT székházánál: Kolozsvár, Aurel Suciú (Kövespad) u. 12. sz., vagy telefonon: 0264-431488, email-en: rmkt@from.ro, weblapon: www.rif.iandistudio.com és www.rmkt.ro.

Minden érdeklődőt szeretettel várunk.

■ A KGK (Közgazdász Klub) 2004. március-április-májusra tervezett programja

• A KGK (Közgazdász Klub) március 31-én, szerdán a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Közgazdasági Karának Campus épületében fogja megszervezni a már hagyományossá vált OMEV (Országos Menedzsment Esettanulmánymegoldó Verseny) helyi szakaszát. A verseny lényege, hogy a versenyző csapatoknak egy cég bizonyos problémájára kell megoldást találniuk. A helyesnek vélt megoldást be kell mutatniuk a cég képviselőjének, aki majd a számára legmegfelelőbb megoldást választja. Az a csapat nyer, aki talált megoldásával elnyeri a cégvezető kegyeit, s így továbbjuthat az országos döntőre. Az országos döntőt szintén a KGK szervezi majd, ami idén Szovátafűrdőn kerül megrendezésre május 21–23. között a Teleki Oktatási Központban.

• Az országos döntőre a négytagú csapatok majd az ország minden részéről érkeznek, egy-egy egyetemi központot, így Bukarestet, Brassót, Nagyváradot, Csíkszeredát, és természetesen Kolozsvárt képviselve. Az országos döntő nyertes csapatának megadatik a lehetőség a magyarországi döntőn képviseltetnie egyetemi központját, és természetesen az erdélyi régiót is.

• A KGK elnöksége április-május hónapban tanulmányi utat tervez a Bukaresti Tőzsdére. A program lényege, hogy a kolozsvári magyar egyetemisták belelássanak egy tőzsde belső működésébe is. Előnyben részesülnek a pénzügy szakon tanulók, de természetesen bárki jelentkezhet majd. Az egyetemistáknak csupán annyi a feladata, hogy figyeljék a plakátokat, szórólapokat, hirdetéseket, és kapcsolódjanak be a KGK rendezvényeibe, mert nem bánják meg.

Mindenkit szeretettel várunk a KGK rendezvényeire!

Rezumatul revistei în limba română

Memento – Rolul lui Kossuth Lajos în perioada reformelor

SOMAI JÓZSEF

Articol de fond, conține aprecieri privind activitatea lui Kossuth Lajos, conducător al revoluției din 1848, primul guvernator al Ungariei libere, cu ocazia aniversării a 110 ani de la moartea marelui revoluționar maghiar.

Debit și credit

SZABÓ KATALIN

Sub acest titlu autorul, pe baza unei documentări istorice bogate, citând un număr mare de reprezentanți ai gândirii economice din cele mai vechi timpuri, prezintă rolul și importanța evidenței contabile, a contabilității în dublă partidă în dezvoltarea societății. Se arată că din 1445, când călugărul franciscan Luca de Burgo Sancti Sepolcro Pacioli, "economistul" papei Leo al X-lea, a descoperit contabilitatea în dublă partidă, "cartea mare" prezenta în totdeauna o dublă față: pe de o parte reprezenta mijlocul și simbolul unei minuțioase și sistematice gândiri economice, pe care Werner Sombar o așeza, ca importanță, alături de descoperirile lui Galilei și ale lui Newton, pe de altă parte emana suflul unui calcul rigid, paranoia câștigării de bani, cruzimea nemiloasă a acestora. În cartea mare de două ori doi totdeauna este patru, chiar și atunci când contabilii "pricepuți", pentru externi, fără nici o remușcare, o majorează la cinci, sau o diminuează la trei. În cazul în care bilanțul prezintă pierderi, cartea mare prin vocea ei secretă semnalizează fără întârziere. Studiul lui Pacioli are două laturi, două părți: debit și credit, ceea ce înseamnă că nimeni nu poate să se prezinte veșnic numai în calitate de creditor. Jenialitatea contabilității în partidă dublă constă în aceea că în cartea mare cele două partide sunt într-o relație inseparabilă.

Mic istoric de economie

NAGY ERNŐ

Lucrarea prezintă situația economică a românilor din Ardeal înainte de primul război mondial. Pe baza unei bogate bibliografii, cărți, studii, articole, în marea lor majoritate aparținând unor autori de vază române, autorul prezintă modul în care populația română din Ardeal, beneficiind din plin de efectele desființării jobăgiei în Ungaria, deci și în Ardeal după revoluția din 1848, depășind Rusia țaristă (1861) și Principatele Române (1864). Desființarea jobăgiei a schimbat simțitor situația materială a românilor din Ardeal, majoritatea lor fiind iobagi. Autorul redă părerea autorului român, care într-o lucrare spune "eliberarea gospodăriilor sătești de dijmă și de robot însemnat renașterea economică și socială a acestor gospodării." Beneficiind de atenție din partea autorităților austriace, drept recunoaștere a participării populației române de partea lor în revoluția din 1948-49, în

situația economică a țărănimii române se poate observa o îmbunătățire. Tot în această perioadă apare pătura meșteșugarilor și comercianților români, precum și cea a gospodarilor mijlocii, pături sociale, dezvoltarea cărora se intensifică în perioada dualismului (după 1864).

Caracteristic pentru această perioadă intensificarea achiziționării de către populația română înstărită a terenurilor agricole de la proprietarii maghiari înglobați în datorii, ajutată de băncile române în plină dezvoltare. Se evidențiază în această acțiune Banca Albina înființată în 1872, dar și alte bănci române din Transilvania, numărul cărora la sfârșitul secolului al XIX-lea depășea cincizeci. Dar și cooperativele de tip Raiffeisen, organizate de Reuniunea Română a Agricultorilor, numărul cărora a ajuns în 1913 la doisprezece, au avut o contribuție meritorie. După afirmațiile marelui scriitor ardelean Ion Slavici, în a doua jumătate a secolului terenurile agricole posedate de români în Ardeal s-a înzecit, însumând în total circa un milion de hectare.

În continuare se tratează în lucrare dezvoltarea activității meșteșugărești și a comercianților români. Dimensiunile dezvoltării se poate deduce și din numărul mare a asociațiilor meșteșugarilor români care funcționau la Blaj, la Lugoj, la Sibiu, la Sebeș, la Săliște, la Miercurea etc., în 1907 s-a înființat o asociație și la Buda-pesta. Activitatea comercială avea o pondere și mai mare. Centrul comercianților români era Brașovul, într-un procent de 90 domina exportul spre România. Deasemenea activitatea bancară a luat proporții. Numărul lor, împreună cu filialele lor, în 1914, atinsese 221. Dezvoltarea imputuasă a acestora a fost posibilă datorită faptului că Banca Austro-Ungară, precum și băncile maghiare asigurau scontări avantajoase băncilor române

În încheiere autorul concluzionează că guvernul maghiar nu poate învinuit că ar fi dus o politică discriminativă față de populația română din Ardeal, șovinismul economic era necunoscut în Ungaria.

Activitatea instructiv-educativă și pregătirea profesională în secuime

DÉZSY KINGA

Pornind de la afirmația că posibilitățile de dezvoltare ale unei regiuni în mare măsură sunt determinate de nivelul învățământului, de nivelul activității de instruire, întrucât condiția sine qua non a dezvoltării economice, a unei productivități de înalt nivel, depinde de pregătirea generală și profesională a populației - în cadrul ei - a forței de muncă, lucrarea analizează sistemul de organizare a învățământului în România și în cadrul lui a celui din Secuime. În această regiune, din cele 24.000 de instituții de învățământ din țară, funcționează 2367 institute cu limbă de predare maghiară, respectiv secții în care învățământul se

desfășoară în limba maghiară. În Secuime numărul total al instituțiilor de învățământ se cifrează la 1831, din care 921 sunt cu limbă de predare maghiară. Aceasta înseamnă că aproape jumătate a instituțiilor cu limbă de predare maghiară din țară funcționează în regiunea locuită de secuici. Institutele cu limbă de predare maghiară au cea mai mare pondere în județul Harghita (85%), ceea ce este firesc, având în vedere că procentul populației maghiare în acest județ este cel mai mare, din totalul populației. În anul 2002 în această regiune a țării numărul instituțiilor de învățământ s-a micșorat cu 31 de unități, față de numărul lor din anul școlar 1998-1999. De fapt în ultimii patru ani se poate constata o permanentă tendință de scădere, în primul rând datorită micșorării numărului de elevi.

În lucrare se arată că ponderea elevilor care învață în limba maghiară la nivel republican (4,6%) este mult sub ponderea populației maghiare în totalul locuitorilor țării (7,8%). Situație similară întâlnim și în Secuime (53,5% față de 60,9%). În această privință pe locul întâi se situează județul Mureș (30,09% față de 41,8%). Cifric din 211.241 de școlari și de copii din grădinițe, doar 113.027 frecventează institute cu limbă de predare maghiară. În schimb numărul copiilor maghiari care frecventează instituții cu limbă de predare română, în anul școlar 2001-2002, a fost 98.214 ceea ce înseamnă că numărul celor care învață în limba maghiară depășește doar cu 7% numărul celor care învață în limba română. Pe forme de învățământ situația se prezintă după cum urmează: numărul celor din grădinițe este 25.000, celor din școli și gimnaziu aproape 65.000, învățământul liceal este frecven-tat de 16.734 tineri, cel postliceal de 1.355, iar învățământul profesional cu limbă de predare maghiară 5.326. Și mai rea este situația în pregătirea de maiștri, unde numărul lor abia atinge 75, ponderea lor în învățământul profesional este doar 18% din totalul elevilor din învățământul tehnic maghiar.

În patru ani numărul elevilor în sistemul învățământului public s-a redus cu zece mii, ceea ce reprezintă o scădere de 5%. În ultimii patru ani în învățământul general și gimnazial numărul elevilor a scăzut cu aproape zece mii, ceea ce înseamnă o micșorare cu 5% față de situația din anul școlar 1998-1999. Diminuarea a fost și mai mare (7,5%) în anul 2002 învățământul general și gimnazial.

O minoră îmbunătățire se poate observa la învățământul liceal, unde apare o creștere de 1,5% a numărului de elevi, aceasta se explică și prin succesele absolvenților liceelor teoretice la concursurile de admitere în învățământul superior.

Pe baza unor studii efectuate de Asociația Pedagogilor Maghiari s-a constatat că în momentul de față cea mai mare dificultate în sistemul învățământului în țara noastră o constituie, pe lângă întreruperea bruscă a procesului de reformă și intensificarea tendinței de centralizare, lipsa transparenței în finanțarea învățământului și dominanța subiectivismului în finanțare. În asemenea situație

planificarea din partea autorităților locale este imposibilă chiar pe termen scurt. Frecvent conducerea instituțiilor de învățământ nu are informații privind fondurile din care va putea gospodări în cursul anului școlar. În această situație nu ne putem mira că la concursul pentru ocuparea postului de director se prezintă concurenți sub 25% față de numărul posturilor de director.

Se arată în continuare situația frecventării învățământului superior de tinerii din această regiune. După 1990 s-a putut constata orientarea în număr mare a tinerilor spre institutele de învățământ superior din Ungaria. Anual numărul lor atingea aproximativ 3.000. Situația s-a schimbat începând cu crearea de linii maghiare în unele instituții de învățământ superior de stat (Univ. Babeș-Bolyai, Universitatea de Medicină și Farmacie din Târgu Mureș, precum și cu înființarea de secții detașate în Secuime, științe economice în Sfântu Gheorghe, geografie-turism în Gheorgheni, matematică-informatică la Miercurea Ciuc), reorganizarea învățământului pedagogic în structura Universității Babeș-Bolyai, cu plasare în localități din provincie (Odorheiu Secuiesc, Târgu Secuiesc, Aiud, etc.). Un eveniment important a fost înființarea Universității Maghiare Sapia cu ajutor financiar acordat de guvernul maghiar, cu facultăți la Miercurea Ciuc, Târgu Mureș, Cluj. Ca urmare în prezent funcționează învățământ superior în șapte orașe din Secuime: Sfântu Gheorghe, Târgu Secuiesc, Miercurea Ciuc, Gheorgheni, Odorheiu Secuiesc, Târgu Mureș, Miercurea Nirajului. În lucrare sunt înșirate specialitățile ce pot fi studiate în limba maghiară în această regiune.

După părerea autorului, pentru viitor, problema cheia a învățământului maghiar este asigurarea unui înalt nivel calitativ, corespunzător cerințelor. De aceasta depinde în mare măsură dezvoltarea economică și a acestei regiuni. Numai un învățământ de înalt nivel calitativ va putea contribui la întărirea economică a regiunii, la menținerea comunității, a culturii naționale.

Sistemul de finanțare directă a organizațiilor civile din România

WINKLER GYULA

În lucrare autorul prezintă noile posibilități privind reglementarea sistemului de sprijinire a organizațiilor civile, pe care le oferă noul cod fiscal, care - prin cele 300 de articole - a reușit să realizeze într-un procent de peste 80% unificarea normelor sistemului de impozite și taxe în țara noastră. Restul de 20% este reglementat în Codul Vamal. Ele sunt completate de unele norme parțiale, dintre care cea mai mare importanță o are Codul de procedură fiscală, precum și instrucțiunile metodologice de aplicare ale Codului fiscal, instrucțiuni aprobate prin ordinul guvernamental nr. 44/2004. Textul publicat al acestui ordin, din păcate, prezintă și unele lipsuri. Pe ansamblu noua reglementare prezintă mare importanță, deoarece majoritatea organizațiilor civile

utilizează surse externe, care s-au dovedit insuficiente, erau lipsite de stabilitate, din care cauză nu dădeau posibilitate organizațiilor să elaboreze strategii pe termen lung. Cu începere din anul bugetar 2005 se dă posibilitate contribuabililor de a ajuta în mod direct funcționarea organizațiilor civile, la alegere liberă, impozitul lor de venit, până la o cotă de 1% a impozitului.

Se arată în mod concret procedura de aplicare a sistemului, menționându-se însă că detaliile procedurale urmează să fie reglementate prin ordinul ministerului finanțelor publice.

În încheiere autorul face unele aproximații cu privire la numărul contribuabililor și la sumele care vor fi folosite anual efectiv în acest scop, pornind de la încasările bugetului de stat, luându-se drept exemplu realizările din Ungaria, țară în care deja de mai mulți ani (1997) funcționează cu succes acest sistem.

Noutăți în reglementările economice și financiare — Partea XXII—

Autorul prezintă noutățile în domeniu economic și financiar apărute în Monitorul Oficial 17/2004 – 216/2004, Partea I. grupându-le după cum urmează:

1. impozite, declarațiile ce urmează a fi înaintate fiscului de contribuabili,
2. amortizarea, recalcularea mijloacelor fixe,
3. contractele de muncă, sume ce trebuie plătite,
4. taxe vamale, TVA, , impozitul pe lux, spălarea banilor, impozitul pe venit,
5. privatizare, reduceri pentru întreprinzători mici și mijlocii, echilibrări financiare în agricultură, norme privind bursa de valori,
6. auditare financiară, verificări contabile,
7. pensii, burse,
8. norme contabile, funcționarea cooperativelor de credit,
9. retrocederea imobilelor și terenurilor, obligații privind prevenirea incendiilor, obligații privind folosirea aparatelor de casierie,
10. călătorii în străinătate, denumirea localităților, protejarea consumatorilor, înregistrarea societăților comerciale

Pásztor Csaba

Conferința Comisiei de Tineret a Societății Economistilor din Ungaria

Conferința tradițională a avut loc în zilele 20-21 martie a. c. la Szolnok (Ungaria), cu o masivă participare a studenților facultăților și institutelor de învățământ economic superior, precum și a absolvenților din ultimii ani ai acestor instituții de învățământ. La conferință a participat o delegație a tinerilor economiști din țara noastră. Tema principală a conferinței, datorită apropiatei intrări a Ungariei în UE (1 mai a. c.) a fost capacitatea de concurență a

Ungariei pe piața UE. Expunerile au fost ținute de cunoscuți specialiști de vază, apreciați și peste hotare: Academician Kádár Béla, președintele Asociației Economistilor din Ungaria (Diferențierea capacității de concurență la diverse culturi, dezvoltarea și diminuarea importanței ei), Mádi László, deputat în parlamentul maghiar (Înviorare fragilă), Academician Sárközi Tamás (Capacitatea de concurență sub aspect juridic), Fodor István, președintele firmei Ericsson din Ungaria (Dimensiunile sarcinilor de integrare în UE ale Ungariei), Szanyi Tibor, secretar de stat la Ministerul agriculturii și al dezvoltării regionale (Capacitatea de concurență prin oglinda agriculturii), Czako Erzsébet, conferențiar la Universitatea de Științe Economice și de Stat din Budapesta (Metamorfoza listei cu privire la capacitatea de concurență), Pitti Zoltán, cercetător principal, conferențiar la aceeași universitate (Dileme ale menținerii dezvoltării economiei maghiare), Halm Tamás, secretar general al Asociației Economistilor din Ungaria, vicepreședinte al Oficiului de Dezvoltare Națională, Heil Péter, deasemenea vicepreședinte al Oficiului de Dezvoltare Națională, Bakonyi Péter, consilier la Ministerul de informatică, Kacsirek László, director adjunct al Institutului Superior Economic Szolnok.

Gáti Attila

Comunicări

A VI-a Întâlnire a Tinerilor Economisti

Între 14–16 mai 2004 în Odorheiu Secuiesc are loc a VI-a Întâlnire a Tinerilor Economisti. Tematica centrală a întâlnirii: „Întreprinzătorii tineri în fața aderării la Uniunea Europeană”. Vă stăm la dispoziție cu informații suplimentare la numărul de telefon 0264-431488 sau la adresa mail: rmkt@from.ro.

Bursă

Asociația Economistilor Maghiari din România oferă o bursă pentru realizarea unui eseu pe tema “Piața serviciilor în economia românească”, informații suplimentare la adresa mail: rmkt@from.ro

Activități programate de Clubului Economistilor pe lunile martie-aprilie-mai 2004.

- 31 martie: Concursul tradițional republican privind rezolvarea studiilor de caz de management (faza locală). Clădirea Facultății de Științe Economice, Universitatea Babeș-Bolyai,
- 21-23 mai: Faza finală a concursului, Băile Sovata, Centrul de Instruire Teleki,
- 16-18 aprilie: Întâlnirea națională a Studenților Economisti (Tabăra Mol), Râmetea, județul Alba, Casa “Tóbiás”,
- Excursie pentru vizitarea Bursei de valori din București (data se va anunța ulterior: aprilie-mai)